

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ Й КОНТРОЛЮ
РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ В ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ XXXXXXXX
САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконав: студент групи ОП- 61

Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

ПАЗЮК ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

Керівник: к.е.н., доцент ЖИДОВСЬКА Н.М.

ЛЬВІВ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Освітній ступінь «Магістр»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

(підпис)

д.е.н, проф. Гнатишин Л.Б.

(звання, ступінь, прізвище та ініціали)

“18” березня 2025 року

З А В Д А Н Н Я

на кваліфікаційну роботу студенту

ПАЗЮКУ ДМИТРУ ВОЛОДИМИРОВИЧУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ Й КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ В ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ XXXXXXXX САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Керівник роботи: ЖИДОВСЬКА НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ЛНУВМБ від «14» березня 2025 року № 194-4

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи до 5 грудня 2025 року

3. Вихідні дані для кваліфікаційної роботи: нормативно-літературні джерела за темою роботи, дані аналітичного та синтетичного обліку, річна фінансова та статистична звітність сільськогосподарського підприємства, методичні рекомендації, наукові статті, періодичні видання, інтернет-ресурси.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Економічні аспекти реалізації товарів в роздрібній торгівлі

1.2. Нормативно-правове регулювання та літературне забезпечення обліку і контролю реалізації товарів

1.3. Методика дослідження

2. СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ НА ТОРГІВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

- 2.1. Діагностика основних показників виробничо-господарської діяльності ТзОВ хххххххх
 2.2. Організація обліку доходів та витрат в процесі реалізації товарів
 2.3. Особливості обліку формування фінансових результатів діяльності підприємств роздрібної торгівлі
 2.4. Організація системи внутрішньогосподарського контролю реалізації товарів на підприємстві
 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ
 3.1. Напрями удосконалення облікової політики підприємств торгівлі як інструменту управління фінансовими ризиками
 3.2. Перспективи впровадження сучасних інформаційних технологій та прикладних автоматизованих рішень в обліковому процесі підприємств торгівлі
 3.3. Особливості проведення контролю процесу реалізації в комп'ютерному середовищі
 ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
 5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, схеми
 6. Дата видачі завдання: «18» березня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі роботи. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи).	18.03.25-23.05.25р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	26.05.25 – 21.07.25р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	22.07.25 – 07.10.25р.
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику роботи; виправлення його зауважень; здача роботи на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	08.10.25 – 05.11.25р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (проходження плагіату; написання доповіді й погодження її з керівником роботи; виправлення зауважень у графічній частині).	06.11.25– 08.12.25р.

Студент _____
 (підпис)

ПАЗЮК Д. В.
 (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
 (підпис)

ЖИДОВСЬКА Н.М.
 (прізвище та ініціали)

УДК: 657.1

98 с. текст. частини, 15 рис., 30 табл., 49 позицій літературних джерел.

«Організація та методика обліку й контролю реалізації товарів в товаристві з обмеженою відповідальністю xxxxxxxx Самбірського району Львівської області».

Пазюк Д. В. – Кваліфікаційна робота. Кафедра обліку і оподаткування. – Львів, ЛНУВМБ, 2025.

У першому розділі висвітлені основні теоретичні та нормативно-правові аспекти дослідження, зокрема особливості організації обліку і контролю реалізації товарів на підприємствах роздрібної торгівлі, методика здійснення дослідження.

У другому розділі здійснена оцінка сучасного стану організації і методики обліку та контролю реалізації товарів на торговельному підприємстві, зокрема проведено діагностику основних показників виробничо-господарської діяльності ТзОВ xxxxxxxx, розглянуто організацію системи бухгалтерського обліку і контролю реалізації товарів на підприємстві.

У третьому розділі запропоновано шляхи вдосконалення організації і методитки обліку та контролю реалізації товарів в частині оптимізації системи обліку і контролю, автоматизації ведення обліку, а також заходи з покращення методики проведення контролю.

На основі опрацювання теоретичного та практичного матеріалів зроблено відповідні висновки та пропозиції.

АНОТАЦІЯ

Розглянуто проблемні аспекти організації та методики обліку і контролю реалізації товарів на підприємствах роздрібної торгівлі, досліджено та проаналізовано порядок первинного, аналітичного і синтетичного обліку реалізації товарів на торгівельному підприємстві, запропоновано шляхи вдосконалення обліку реалізації товарів в частині якості облікової інформації про формування і розподіл доходів від реалізації товарів, автоматизації обліку реалізації товарів у середовищі «Master Бухгалтерія», рекомендовано методичні підходи з покращення процедури проведення внутрішнього контролю процесу реалізації товарів.

Ключові слова: організація обліку, контроль, реалізація товарів, витрати, доходи, фінансові результати, облікова політика, автоматизація.

ANNOTATION

The problematic aspects of the organization and methodology of accounting and control of the sale of goods at retail enterprises are considered, the procedure for primary, analytical and synthetic accounting of the sale of goods at a trading enterprise is studied and analyzed, ways of improving the accounting of the sale of goods are proposed in terms of the quality of accounting information on the formation and distribution of income from the sale of goods, automation of accounting for the sale of goods in the «Master Accounting» environment, methodological approaches to improving the procedure for conducting internal control of the sale of goods process are recommended.

Keywords: organization of accounting, control, sale of goods, costs, income, financial results, regional policy, automation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ.....	9
1.1. Економічні аспекти реалізації товарів в роздрібній торгівлі.....	9
1.2. Нормативно-правове регулювання та літературне забезпечення обліку і контролю реалізації товарів.....	15
1.3. Методика дослідження.....	19
2. СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ НА ТОРГІВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	
2.1 Діагностика основних показників виробничо-господарської діяльності ТзОВ xxxxxxxx.....	24
2.2. Організація обліку доходів та витрат в процесі реалізації товарів.....	34
2.3. Особливості обліку формування фінансових результатів діяльності підприємств роздрібної торгівлі	50
2.4 Організація системи внутрішньогосподарського контролю реалізації товарів на підприємстві.....	57
3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ	
3.1 Напрями удосконалення облікової політики підприємств торгівлі як інструменту управління фінансовими ризиками.....	64
3.2 Перспективи впровадження сучасних інформаційних технологій та прикладних автоматизованих рішень в обліковому процесі підприємств торгівлі	71
3.3. Особливості проведення контролю процесу реалізації в комп'ютерному середовищі.....	87
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94

ВСТУП

Актуальність теми. Роздрібна торгівля завершує процес товарно-грошового обігу, опосередковуючи відтворювальні процеси, впливаючи на обсяги та структуру товарної пропозиції на ринку продовольчих товарів і стабілізуючи його, поєднуючи купівлю-продаж із особистим споживанням. Реалізація товарів є ключовим етапом у ланцюзі руху продукції в роздрібних підприємствах, на якому формується дохід і прибуток, тому основні зусилля працівників повинні бути спрямовані на збільшення обсягів продажів та забезпечення їх регулярності.

У сучасних умовах особливу роль відіграє система обліку та контролю реалізації товарів на рівні підприємства, яка є важливим джерелом інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

Проблеми обліку доходів, витрат і фінансових результатів реалізації розглядалися в працях таких відомих вітчизняних науковців, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.В. Сопка, Л.М. Кіндрацька, Є.В. Мних, М.Г. Чумаченко, В.О. Шевчук та інші. Щодо організації та методики контролю ці питання досліджували М.Д. Білик, С.Ф. Голов, Н.І. Дорош, В.П. Завгородній, А.Г. Загородній, С.Я. Зубілевич, Л.П. Кулаковська, В.Я. Савченко, В.В. Сопко, К.О. Утенков та інші. Незважаючи на значні наукові здобутки, багато аспектів обліку й контролю реалізації товарів залишаються недостатньо дослідженими й потребують розробки практичних рекомендацій.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є вивчення теоретичних основ обліку та контролю процесу реалізації товарів, а також розробка рекомендацій щодо їх удосконалення. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- окреслити економічні аспекти реалізації товарів в роздрібній торгівлі;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку і контролю реалізації та методику дослідження;

- здійснити аналіз фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання;

- дослідити організацію обліку доходів, витрат і фінансових результатів реалізації товарів на підприємстві;

- окреслити методику контролю процесу реалізації товарів;

- визначити напрями вдосконалення обліку і контролю у середовищі інформаційних систем.

Об'єкт дослідження – процеси обліку і контролю реалізації товарів підприємств роздрібної торгівлі.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та організаційні аспекти обліку і контролю процесу реалізації, спрямовані на формування управлінських підходів та прийняття ефективних рішень.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано такі наукові методи: індукцію та дедукцію для визначення сутності реалізації товарів; логічний аналіз для узагальнення теоретичних і практичних аспектів обліку і контролю; економіко-статистичні методи для обробки даних про реалізацію; SWOT-аналіз для визначення стратегії розвитку підприємства з урахуванням сильних і слабких сторін та зовнішніх факторів; графічні методи для візуалізації результатів тощо. Джерелами інформації стали наукові статті з питань обліку і контролю, нормативно-правові акти, спеціалізовані періодичні видання, річна звітність підприємства за останні три роки та внутрішня документація.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в уточненні теоретико-методологічних і концептуальних підходів до вдосконалення механізму обліку і контролю реалізації товарів в роздрібній торгівлі:

- деталізовано окремі аспекти організації обліку і контролю на рівні суб'єкта господарювання з урахуванням внутрішньої регламентації відповідних процесів;

- запропоновано контрольні механізми для мінімізації ризиків простроченої дебіторської заборгованості, що дозволить підвищити фінансову

стабільність підприємства;

-запропоновано методичний підхід щодо впровадження рейтингової оцінки клієнтів підприємства, що дозволить своєчасно реагувати на потенційні фінансові загрози;

-розроблено етапи впровадження MASTER:Бухгалтерія на рівні суб'єкта господарювання, що забезпечить оптимізацію системи обліку на підприємстві та підвищить операційну ефективність і фінансовий контроль;

-розроблено матрицю компетенцій для бухгалтерів, яка допоможе встановити чіткі критерії для оцінки кваліфікації та спланувати їх професійний розвиток для забезпечення комплексної автоматизації суб'єкта бізнесу;

-обґрунтовано стратегію розвитку підприємства на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів за допомогою SWOT-аналізу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Економічні аспекти реалізації товарів в роздрібній торгівлі

Торгівля посідає ключове місце в підприємницькому секторі, виконуючи роль посередника між виробником продукції та її кінцевим споживачем. В умовах ринкової конкуренції сучасні виробники змушені безперервно вдосконалювати свою бізнес-модель, формувати нові стратегічні орієнтири та прагнути підвищення результативності роботи. Це, у свою чергу, вимагає належної організації руху товарів, здатного відповідати зростаючим запитам покупців щодо різноманіття, кількості та якості продукції при одночасному мінімальному використанні трудових, матеріальних і часових ресурсів.

Система бухгалтерського обліку в роздрібній торгівлі має низку специфічних рис порівняно з обліком на підприємствах інших галузей, особливо в частині організації облікових процесів. Тому важливо акцентувати увагу на належному веденні обліку операцій із реалізації товарів у підприємствах роздрібної торгівлі, що дозволить забезпечити користувачів повною, достовірною та неупередженою інформацією про фінансовий стан суб'єкта господарювання та результати його економічної діяльності.

Значний внесок у формування теоретичних основ, удосконалення методології та організації обліку і контролю товарних операцій у роздрібній торгівлі зробили такі українські науковці, як В.І. Бачинський, О.М. Брадул, В.О. Іваненко, Ю.А. Верига, А.С. Ярошенко, В.Г. Горелкін, О.В. Фоміна, Л.М. Котенко, А.М. Кузьмінський, О.М. Чабанюк, Н.М. Ткаченко, Н.О. Гура, а також представники зарубіжної наукової спільноти: Х. Андерсон, С.І. Волков, Д. Колдуелл, Н.С. Макарова, Б. Нідлз, А.Ш. Моргуліс, В.Ф. Палій, В.І. Подольський, Ю.А. Ратміров, Я.В. Соколов.

Визнаючи важливість наукових результатів наведених дослідників, слід підкреслити, що в умовах сучасного ведення бізнесу потребують подальшого опрацювання питання, пов'язані з формуванням достовірної інформаційної

бази про рух товарів у сфері роздрібно́ї торгівлі для забезпечення ефективного управління субетом бізнесу.

Поняття роздрібно́го товарообороту охоплює отриманий дохід від продажу кінцевому споживачеві нових чи уживаних товарів різними способами оплати (готівковими коштами, банківськими картками тощо) через роздрібні торговельні точки, зокрема магазини, онлайн-магазини, аптеки, автозаправки, кіоски, пересувні точки продажу, служби поштової торгівлі тощо, з урахуванням непрямих податків, включених у вартість реалізованої продукції (ПДВ, акциз та ін.) [2].

Отже, роздрібна торгівля як ключовий елемент роздрібно́го товарообороту може функціонувати через різні канали реалізації: класичні магазини, дрібно-роздрібні об'єкти, пересувні торговельні точки та інші способи продажу (рис. 1.1).

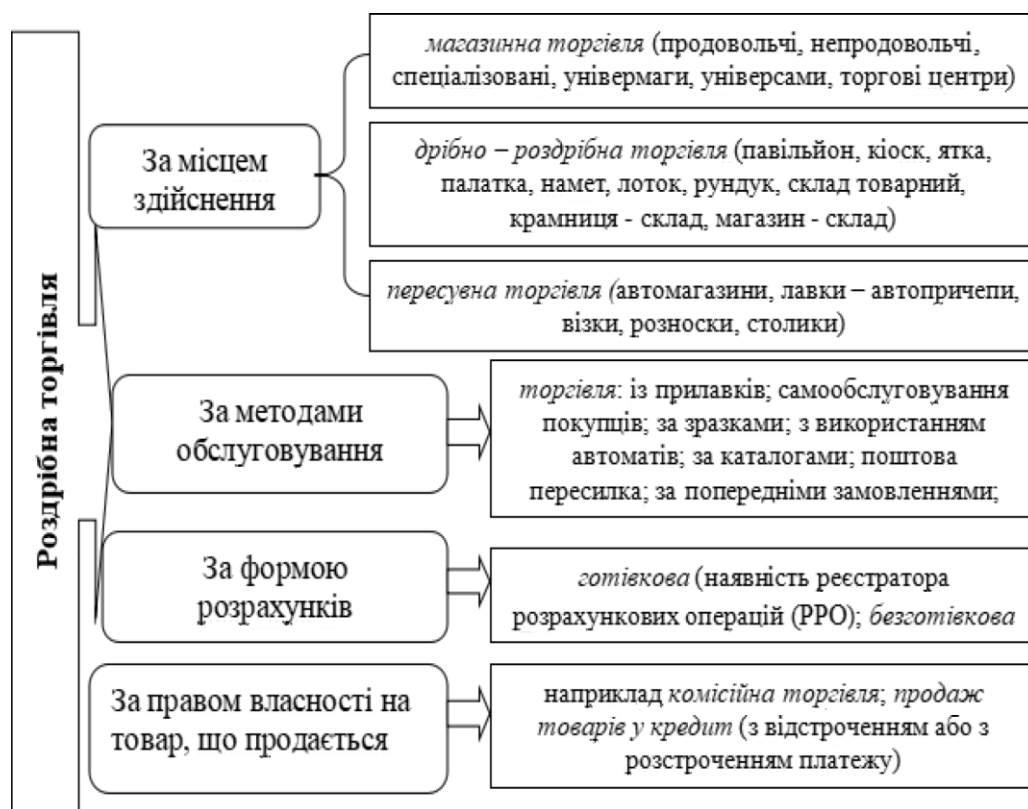

Рис. 1.1. Класифікація роздрібно́ї торгівлі за відповідними ознаками

Роздрібна торгівля являє собою вид господарської діяльності, що передбачає реалізацію товарів і послуг на підставі усних або письмових угод купівлі-продажу безпосередньо кінцевому покупцю для особистого, некомерційного використання [5].

У ситуації зростаючої конкуренції на споживчому ринку головною метою підприємств роздрібної торгівлі стає удосконалення процесу реалізації продукції та підвищення рівня сервісу, що сприяє залученню нових клієнтів і зростанню їхнього купівельного потенціалу.

Перед початком функціонування торговельне підприємство повинно мати в наявності [11]:

- ліцензію або її засвідчену копію для здійснення діяльності з продажу певних видів товарів;
- документацію на товар (сертифікати якості та відповідності, документи на право власності тощо);
- фіскальний реєстратор або розрахункову книжку для проведення розрахункових операцій;
- договір оренди приміщення (за необхідності).

Функціонування підприємств роздрібної торгівлі повинно відповідати встановленим нормам і правилам, а саме: захист прав споживачів, наявність цінників і документів, що підтверджують якість продукції, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, забезпечення правильних умов зберігання товарів, виконання правил реалізації окремих категорій товарів, а також наявність достатньої кількості розмінної монети, приймання пошкоджених купюр та коректне застосування РРО тощо.

При побудові системи бухгалтерського обліку необхідно враховувати вищезазначені особливості функціонування роздрібної торгівлі. Окрім цього, підприємству необхідно визначити режим оподаткування – загальну чи спрощену систему.

Система бухгалтерського обліку в сфері торговельної діяльності суб'єкта господарювання повинна забезпечувати:

- автоматизоване ведення облікових операцій щодо наявності та руху товарів як на складах, так і у роздрібній мережі;
- коректне оформлення первинної документації, що стосується придбання, реалізації та внутрішнього переміщення товарних запасів;

- точне і своєчасне відображення первинних документів у регістрах аналітичного та синтетичного обліку;
- моніторинг виконання договірних умов із постачальниками й іншими контрагентами, а також своєчасний та правильний взаєморозрахунок з ними;
- контроль за належним зберіганням товарів і раціональним використанням матеріальних і фінансових ресурсів;
- формування повної та достовірної інформаційної бази про господарську діяльність підприємства, яка необхідна керівництву для ефективного управління, а також для надання даних зацікавленим користувачам [15].

Процес реалізації на рівні підприємстві можна умовно структурувати та виокремити у чотири основні етапи (рис. 1.2)

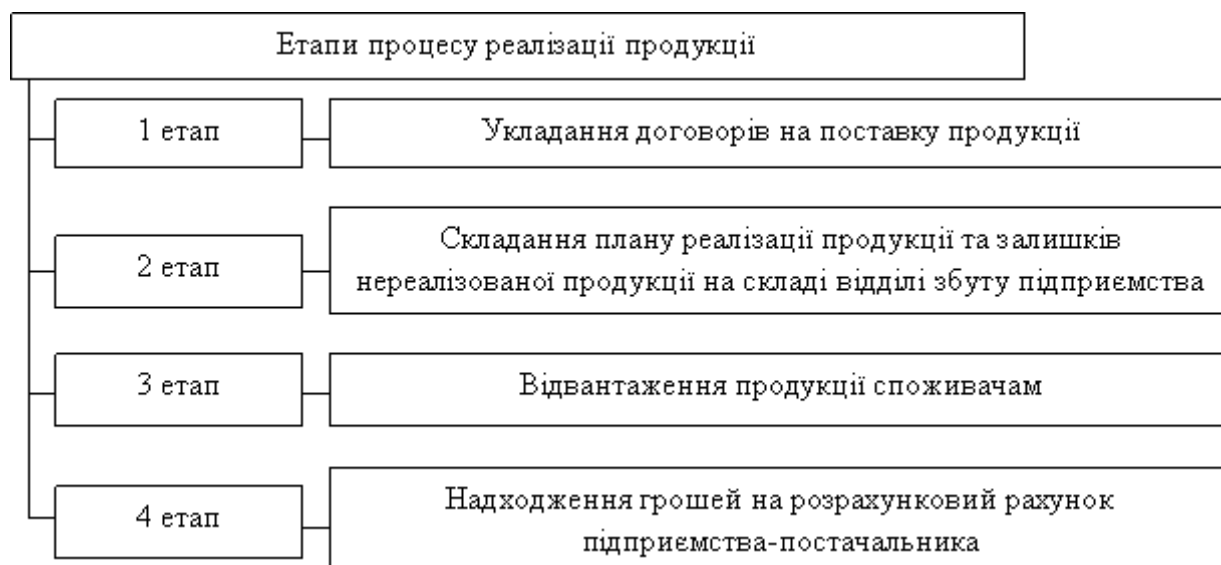

Рис. 1.2. Складові етапи процесу реалізації продукції (товарів)

За умов жорсткої ринкової конкуренції як виробники товарів, так і підприємства роздрібної торгівлі повинні постійно забезпечувати ефективну організацію руху товарів, що здатна задовольнити зростаючі запити споживачів на різноманітні товари й послуги. Своєчасне та безперервне переміщення товарів від виробника до кінцевого покупця у потрібному обсязі, належному асортименті та якості при мінімізації трудових, матеріальних і часових витрат забезпечує підприємству вагомі конкурентні переваги та сприяє оптимізації

витрат, що є основою формування прибутку. В таких умовах значення бухгалтерського обліку та контролю істотно зростає, оскільки вони виступають важливими елементами системи управління товарними потоками [13].

Методологія побудови облікової системи процесу реалізації продукції та формування фінансових результатів ґрунтується на дотриманні трьох ключових принципів – періодизації, відповідності та нарахування.

Основні принципи методологічних засад формування системи обліку витрат, доходів і фінансових результатів діяльності наведено на рис. 1.3.

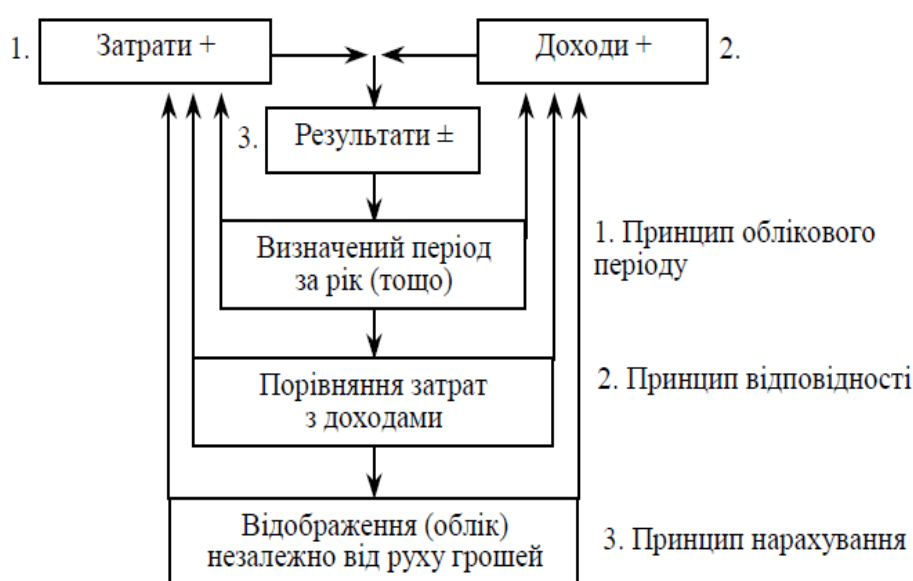

Рис. 1.3. Ключові принципи побудови системи обліку затрат, доходів та фінансових результатів діяльності

Як видно з рис. 1.3, для визначення фінансових результатів діяльності необхідно співставляти понесені витрати з отриманими доходами. Відповідно до принципу відповідності, витрати та доходи повинні належати до одного й того самого облікового періоду. Отже, для такого співставлення встановлюється чітко визначений часовий інтервал (місяць, квартал, півріччя, рік), тобто принцип облікового періоду застосовується для коректного порівняння витрат і доходів [3].

Налагоджена система обліку та контролю реалізації товарів у роздрібній торгівлі забезпечує:

- виконання планових показників товарообороту та формування необхідної управлінської інформації для всіх структурних підрозділів підприємства;
- перевірку правильності оформлення документації, дотримання правомірності та доцільності операцій, а також їх повне й своєчасне відображення в облікових реєстрах;
- коректне віднесення товарних втрат, виконання вимог щодо проведення інвентаризацій, оперативне виявлення їх результатів і відображення в обліку [34].

Основні завдання організації системи обліку реалізації товарів на підприємствах роздрібною торгівлі полягають у:

- забезпеченні належного і своєчасного приймання товарно-матеріальних цінностей та їх обліку матеріально відповідальними особами;
- встановленні ефективних механізмів контролю стану товарів і дотримання умов їх зберігання;
- здійсненні повного контролю за рухом та продажем товарів;
- запобіганні негативним економічним наслідкам у діяльності торговельного підприємства;
- формуванні необхідної облікової, контрольної та аналітичної інформації у відповідних розрізах і у встановлені терміни для задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів [38].

Таким чином, роздрібна торгівля виступає завершальною ланкою товарно-грошових взаємозв'язків, забезпечуючи відтворювальні процеси, впливаючи на обсяг і структуру товарної пропозиції на ринку та врівноважуючи його, поєднуючи операції купівлі-продажу з кінцевим споживанням товарів.

1.2. Нормативно-правове регулювання та літературне забезпечення обліку і контролю реалізації товарів

Усі суб'єкти торговельної діяльності зобов'язані здійснювати свою економічну діяльність у відповідності з чинними нормативно-правовими актами. Облік надходження та продажу товарів у сфері торгівлі регулюється широким спектром законодавчих і методичних документів. Основні нормативні джерела, що визначають правила обліку та контролю товарних операцій, наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Нормативно-правове забезпечення обліку і контролю реалізації товарів

№ з/п	Документ	Зміст документа	Сфера використання
1	2	3	4
1	Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року №435-ІУ (зі змінами і доповненнями)	Цивільне законодавство регулює як особисті немайнові, так і майнові відносини (цивільні відносини), що ґрунтуються на юридичній рівності сторін, їх добровільному волевиявленні та майновій самостійності учасників.	Регулює при здійсненні господарської діяльності порядок цивільних відносин
2	Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-УІ, (зі змінами та доповненнями)	Регулює відносини у сфері оподаткування, встановлює перелік податків і зборів, порядок їх адміністрування, визначає платників податків, їх права та обов'язки, повноваження контролюючих органів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. Для цілей розділу XII цього Кодексу торговельна діяльність включає оптову та роздрібну торгівлю, а також діяльність у торговельно-виробничій сфері (зокрема ресторанне господарство) із використанням готівки та інших готівкових платіжних засобів.	Застосовується для визначення бази оподаткування податком на прибуток, встановлення строків його сплати та методики обчислення ПД
3	Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99р. № 996-ХІУ (зі змінами і доповненнями)	Містяться строки, ключові принципи ведення обліку та складання звітності, положення державного регулювання обліку та вимоги до конкретних облікових документів.	Для забезпечення організації бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності.

продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
4	Про захист прав споживачів: Закон України від 2.05.91 р. №1023- XI (зі змінами і доповненнями)	Висвітлюються ключові аспекти взаємовідносин між виробниками та споживачами, які істотно впливають на організацію та здійснення торговельної діяльності, зокрема на проведення розрахункових операцій і безпосередній продаж товарів кінцевим покупцям.	Для здійснення контролю за діяльністю торговельних підприємств.
5	Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.95р. №265/95-ВР (зі змінами і доповненнями)	Регламентує порядок здійснення розрахункових операцій із використанням зареєстрованих та опломбованих у встановленому порядку реєстраторів розрахункових операцій.	Для визначення розмірів доходів від продажу товарів за умов застосування реєстраторів розрахункових операцій
6	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. Наказом Мінфіну України від 02.09.14р. №879 (зі змінами і доповненнями)	Встановлює правила проведення інвентаризації та порядок обліку інвентаризаційних різниць, що виникають під час операцій із товарними запасами.	Для регулювання проведення інвентаризації товарів та коректного відображення її результатів у обліку.
7	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів, затверджених наказом Мінфіну України від 10.01.07р. №2 (зі змінами і доповненнями)	Встановлює основні положення щодо оцінки запасів під час їх надходження, зберігання та вибуття, а також порядок документального оформлення руху запасів, ведення обліку та відповідальність матеріально відповідальних осіб	Для впорядкування обліку запасів та оцінки їх впливу на доходи від реалізації продукції.
8	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затв. наказом Мінфіну України від 24.05.95р. №88 (зі змінами і доповненнями)	Встановлює правила формування, затвердження та відображення в обліку, зберігання первинних документів, облікових регістрів і фінансової звітності.	Для регламентування оформлення та застосування первинних документів, облікових регістрів і звітності.
9	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений Наказом МФУ № 291 від 30.11.2009 р. (зі змінами і доповненнями)	Встановлює рахунки бухгалтерського обліку, що використовуються для відображення активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств.	Використовується для обліку доходів, витрат та фінансових результатів у межах системи рахунків суб'єкта господарювання.

продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
10	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом МФУ №291 від 30.11.1999р. (зі змінами і доповненнями)	Встановлює призначення та порядок ведення рахунків у обліковій системі для узагальнення даних про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств, організацій і інших юридичних осіб методом подвійного запису, а також для окремого обліку філій, виділених на самостійний баланс.	Використовується для формування інформації щодо доходів, витрат і фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання.
11	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджений наказом МФУ №73 від 07.02.2013р. (зі змінами і доповненнями) [21]	Встановлює методологічні принципи складання фінансової звітності на основі даних бухгалтерського обліку.	Використано для розкриття суті витрат та доходів у фінансовій звітності, а також фінансових результатів.
12	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства України від 31.12.99 р. № 318 (зі змінами і доповненнями) [28]	Встановлює методологічні принципи ведення обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності.	Використовується для формування інформації щодо дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання
13	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 «Доходи», затверджений наказом МФУ №290 від 29.11.1999р. (зі змінами і доповненнями) [29]	Встановлює методологічні принципи ведення обліку доходів підприємства в системі рахунків та їх відображення у фінансовій звітності.	Застосовується для встановлення загальних принципів визнання доходів та їх відображення в обліковій системі.
14	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №16 «Витрати», затверджений наказом МФУ № 318 від 31.12.1999р. (зі змінами і доповненнями) [30]	Встановлює методологічні принципи ведення обліку витрат підприємства в системі рахунків та їх відображення у фінансовій звітності.	Застосовується для визначення структури витрат та їх відображення в обліковій системі.

У таблиці 1.1 представлено законодавчу базу, на якій ґрунтуються теоретичні та практичні аспекти організації облікового процесу торговельного підприємства під час реалізації товарів через роздрібну мережу. Тут також

визначено принципи ведення обліку на торговельному підприємстві та порядок документального оформлення операцій з купівлі-продажу. Окрім основних нормативних актів, що регламентують бухгалтерський облік у сфері торгівлі, розглянуто низку літературних джерел, присвячених цій тематиці (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Основні літературні джерела з обліку і контролю реалізації товарів*

№	Літературне джерело	Основний зміст	Використано в роботі
1	Гуцаленко Л.В. Коцупатрий М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль.	Подано теоретичні, методичні та прикладні підходи до здійснення внутрішнього контролю облікових процедур, зокрема контролю за товарно-матеріальними цінностями підприємства та, зокрема, за товарами як їх складовим елементом.	Для впорядкування системи бухгалтерського контролю за операціями з товарами.
2	Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку.	Розглядаються теоретичні основи об'єкта, методів, технології та організації бухгалтерського обліку на підприємствах, а також питання узгодження та стандартизації облікової системи..	Застосовано базові теоретичні положення щодо бухгалтерського обліку та оформлення первинної документації.
3	Нападовська Л.В. Облік на підприємствах торгівлі та ресторанного господарств	Проаналізовано систему ведення обліку руху товарних запасів у їх структурному розрізі на підприємствах, а також методичні підходи до обліку запасів.	Для побудови та функціонування системи бухгалтерського обліку операцій з товарами.
4	Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами	Система бухгалтерського обліку охоплює всі форми економічної діяльності, включаючи функціонування підприємств аграрного сектору.	Застосовується для ведення обліку операцій, пов'язаних із наданням послуг та виконанням робіт.
5	Сопко В.В., Кім С.Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення	Проаналізовано ключові категорії первинної документації, що використовується в господарській діяльності підприємств, подано їх типові зразки та визначено правила оформлення згідно з чинними нормативними вимогами.	Оформлення первинної документації, що використовується у процесі надання послуг населенню.
6	Ткаченко Н.М. Бухгалтерський, фінансовий облік, оподаткування та звітність	Сучасні підходи та практичні аспекти ведення обліку з урахуванням чинних законодавчих і нормативних актів.	Застосовується для відображення облікових операцій, документообігу та складання звітності щодо надання робіт і послуг підприємствами сфери послуг.

*узагальнено автором.

Провівши огляд літератури, можна впевнено стверджувати, що для повного висвітлення питань обліку та контролю процесу реалізації слід враховувати не лише нормативно-правові акти, а й інші джерела, такі як посібники, підручники та наукові статті, які в сукупності дозволяють всебічно дослідити тему дипломної роботи.

1.3. Методика дослідження

Дипломна робота, присвячена організації обліку та контролю процесу реалізації товарів на підприємствах роздрібної торгівлі, ґрунтується на поєднанні загальнонаукових методів дослідження та спеціальних бухгалтерських методів, що дозволяють всебічно вивчити об'єкт та предмет дослідження, а також забезпечують комплексний підхід до аналізу та оцінки результатів господарської діяльності [12].

Загальнонаукові методи дослідження застосовуються для формування концептуальної основи роботи, систематизації наукових підходів до обліку та контролю товарообороту торговельного підприємства (рис. 1.4)

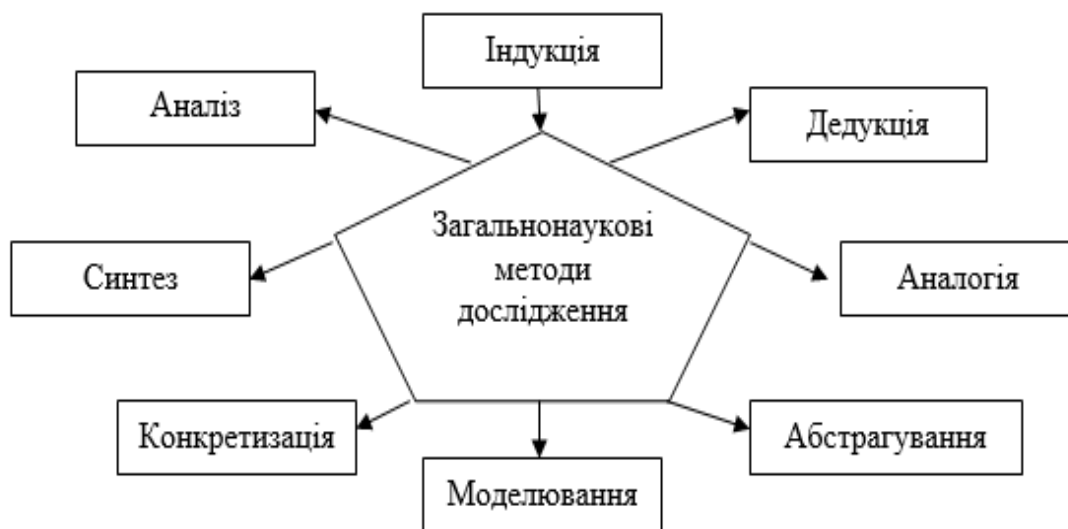

Рис. 1.4. Загальнонаукові методи дослідження в системі обліку і контролю

Аналіз і синтез – дозволяють розкривати структуру облікового процесу, виділяти його основні елементи та взаємозв'язки між ними. Аналіз

застосовується для вивчення окремих складових обліку (первинні документи, регістри обліку, форми звітності), а синтез дає можливість інтегрувати отримані результати у загальну систему організації обліку та контролю на підприємстві.

Індукція та дедукція – застосовуються для формулювання узагальнених висновків на основі конкретних фактів і практичних спостережень. Індукція дозволяє на основі аналізу окремих випадків сформувати загальні закономірності облікового процесу, а дедукція – застосовувати ці закономірності до оцінки окремих операцій або підприємств.

Метод аналогії полягає у порівнянні та зіставленні облікових процесів або практик на різних підприємствах для виявлення схожих закономірностей і ефективних рішень. Такий підхід дає можливість порівнювати практику обліку руху товарів на декількох роздрібних підприємствах, щоб виявити спільні проблеми або передові підходи. За допомогою аналогії можна запозичити успішні методи внутрішнього контролю або організації документообігу і адаптувати їх до потреб власного підприємства.

Метод абстрагування полягає у виділенні головного та суттєвого у процесі обліку та контролю, при одночасному ігноруванні другорядних деталей. Такий підхід фокусує увагу на ключових аспектах руху товарів, таких як своєчасність обліку, правильність оформлення документів, контроль за залишками, і тимчасово відокремлює менш суттєві деталі. Це, всвою чергу, дозволяє чіткіше аналізувати ефективність системи обліку та виявляти проблемні ділянки.

Метод моделювання передбачає створення спрощених моделей реальної системи обліку та контролю для аналізу її роботи, прогнозування результатів та перевірки ефективності управлінських рішень. Цей підхід дозволяє творити графічні або цифрові моделі руху товарів, облікових процесів та контролю за залишками, тестити нові методи контролю, оптимізувати облікові процедури та прогнозувати фінансові результати без втручання у реальні процеси.

Метод конкретизації полягає у переведенні загальних теоретичних положень у конкретні практичні дії або операції. Так, теоретичні принципи обліку (наприклад, подвійного запису, відповідності доходів і витрат) застосовуються до конкретних операцій підприємства –

оформлення первинних документів, ведення реєстрів, контроль за залишками та продажами. Це дозволяє перевірити працездатність облікової системи та контролю на практиці.

В процесі написання дипломної роботи, окрім загальнонаукових методів дослідження були також використано спеціальну методику бухгалтерського обліку. Методи бухгалтерського обліку являють собою сукупність прийомів або систем методів, які дозволяють відображати та узагальнювати об'єкти обліку у грошовому вимірнику за економічно однорідними ознаками. Вони спрямовані на забезпечення контролю за дотриманням законодавства, ефективним використанням ресурсів підприємства, збереженням майна та досягненням максимальної результативності діяльності.

Оскільки бухгалтерський облік є послідовним процесом перетворення первинних даних на інформацію, застосовуються різні методи залежно від етапу формування інформаційного потоку:

- перший етап – безперервний та систематичний контроль об'єктів обліку у хронологічному та часовому порядку, що включає документування та проведення інвентаризацій;

- другий етап – визначення кількості засобів господарювання та джерел їх утворення, оцінка економічних процесів і результатів діяльності за допомогою єдиного грошового вимірника та калькулювання;

- третій етап – систематизація даних про зміни об'єктів обліку за видами завдяки подвійним записам у суб'єктів обліку;

- четвертий етап – узагальнення накопиченої інформації для складання балансу та фінансової звітності підприємства [41] (рисунок 1.5).

Характеристика складових методу бухгалтерського обліку подана нижче.

Документація – метод відображення об'єктів обліку (активи, кошти, джерела формування та господарські операції) у первинних документах (накладні, ТТН, чеки тощо) під час або після здійснення операцій.

Інвентаризація – спосіб визначення фактичної наявності та стану господарських засобів, коштів і джерел їх утворення на певну дату шляхом перерахунку, зважування та звірки.

Рис. 1.5. Складові методу бухгалтерського обліку та їх взаємодія з етапами облікового процесу

Калькулювання – метод обчислення вартості одиниці продукції чи виконаної роботи з метою розподілу витрат між об’єктами обліку (товар, процес, замовлення).

Подвійний запис – прийом, за яким кожна господарська операція відображається двічі: у дебеті одного та кредиті іншого рахунку на однакову суму, що забезпечує баланс та контроль законності використання ресурсів.

Оцінка – представлення об’єктів обліку у грошовому вимірнику для узагальнення даних по підприємству та відображення в бухгалтерських документах у національній валюті.

Бухгалтерський рахунок – засіб групування однорідних операцій для систематичного відображення у бухгалтерському обліку на підставі первинних документів. Для кожного об’єкта обліку відкривається окремий рахунок.

Баланс – узагальнена форма відображення складу та джерел формування майна підприємства на певну дату, що показує фінансовий стан, активи, зобов’язання та власний капітал.

Фінансова звітність – комплекс документів, що відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний

період, включаючи баланс, звіт про фінансові результати, рух коштів, звіт про зміни власного капіталу та примітки [47].

Поєднання загальнонаукових та спеціальних бухгалтерських методів дозволяє дослідженню бути комплексним. Загальнонаукові методи забезпечують теоретичну основу та узагальнення наукових підходів, тоді як бухгалтерські методи спрямовані на практичну перевірку, обробку та аналіз фінансово-господарської інформації.

Такий підхід для проведення дослідження дозволяє:

- провести всебічний аналіз організації обліку на підприємстві;
- оцінити ефективність внутрішнього контролю товарних операцій;
- визначити відповідність практичної діяльності підприємства вимогам чинного законодавства;
- надати рекомендації щодо оптимізації облікового процесу та вдосконалення контролю за рухом товарів.

Методика проведення дослідження дипломної роботи передбачала виконання наступних етапів:

- вивчення теоретичних основ бухгалтерського обліку та контролю товарних операцій на основі нормативно-правових актів і наукової літератури;
- аналіз організації обліку на конкретному підприємстві, включаючи первинні документи, реєстри, звітність та механізми контролю;
- використання бухгалтерських методів для оцінки фінансових результатів діяльності та руху товарів;
- систематизація та узагальнення отриманих даних з метою формування рекомендацій щодо вдосконалення облікового процесу [42].

Завдяки поєднанню теоретичних, методологічних та практичних методів дослідження забезпечується всебічне висвітлення обліку та контролю реалізації товарів, що дозволяє отримати обґрунтовані висновки та рекомендації для підвищення ефективності діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ НА ТОРГІВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Діагностика основних показників виробничо-господарської діяльності ТзОВ xxxxxxxx

Об'єктом проведеного дослідження в межах магістерської роботи виступає товариство з обмеженою відповідальністю xxxxxxxx (далі ТзОВ).

Основні відомості та параметри діяльності цього підприємства наведено у табл. 2.1

Таблиця 2.1

Характеристика ТзОВ xxxxxxxx*

Показник	Характеристика
Повна назва	Товариство з обмеженою відповідальністю xxxxxxxx
Код ЄДРПОУ	25227489
Дата реєстрації	17.12.1997
Форма власності	приватна
Організаційно-правова форма	товариство з обмеженою відповідальністю
Розмір статутного капіталу юридичної особи складає	9 375,00
Перелік засновників/учасників юридичної особи	xxxxxxx Розмір внеску до статутного фонду: 4 687,50 грн (дольова участь 50,00%) xxxxxxx Розмір внеску до статутного фонду: 4 687,50 грн (дольова участь 50,00%)
Адреса	81440, Львівська обл., Самбірський район, м. Рудки, ВУЛ. С. Бандери, буд.1
Директор	xxxxxxx

*Власне узагальнення.

Товариство з обмеженою відповідальністю xxxxxxxx офіційно було внесено до державного реєстру 17 грудня 1997 року, що свідчить про 28-річну діяльність підприємства в регіоні. Упродовж останніх років на підприємстві відбувались кадрові зміни в управлінській ланці. На теперішній момент керівником фірми є Лободзінський Роман Володимирович.

Основні напрями господарської діяльності підприємства відповідно до класифікації КВЕД наведено у табл. 2.2

Таблиця 2.2

Основні види діяльності ТзОВ xxxxxxxx*

Код виду діяльності	Назва діяльності
Основний вид діяльності 47.11	Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами
Інші види діяльності 47.19	Інші види роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах
68.20	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна

* Власне узагальнення.

Як видно з табл. 2.2 ТзОВ xxxxxxxx працює у сфері роздрібної торгівлі продуктами харчування та супутніми товарами, а також займається орендою нерухомості. Це означає, що фірма поєднує торговельну діяльність із можливими доходами від оренди нерухомості, що може диверсифікувати джерела прибутку і стабілізувати грошові потоки.

З позицій масштабів діяльності, ТзОВ xxxxxxxx позиціонує себе як невелике підприємство з локальним ринком збуту, стабільними, але

невисокими фінансовими показниками. Основний акцент діяльності – торгівля в неспеціалізованих магазинах у місті Рудки та прилеглих населених пунктах.

За даними з податкових реєстрів України юридична особа ТЗОВ xxxxxxxx перебуває на обліку в органах доходів та зборів, анульоване свідоцтво ПДВ в реєстрі платників ПДВ і відсутня інформація в реєстрі неприбуткових установ та організацій.

Дослідження ключових фінансово-економічних показників діяльності ТЗОВ xxxxxxxx здійснювалося шляхом застосування горизонтального та вертикального методів аналізу фінансової звітності підприємства. Для оцінки стану та результативності фінансової діяльності суб'єкта господарювання використовувалися основні звітні форми, а саме: баланс (звіт про фінансовий стан) і звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід). Застосування зазначених методів дозволяє користувачам звітності – учасникам ринку, кредиторам, управлінському персоналу та іншим зацікавленим сторонам — отримати релевантну інформацію про тенденції попереднього періоду, його поточний стан та перспективи розвитку, що є основою для формування стратегії суб'єкта господарювання [43].

Горизонтальний аналіз дає змогу здійснювати порівняння окремих статей фінансових звітів за три останні звітні періоди, визначати зміни у порівнянні з попереднім періодом та виявляти чинники, що вплинули на такі зміни. В практичному вимірі горизонтальний (трендовий) аналіз орієнтується на виявлення динаміки показників, а також оцінку абсолютних та відносних відхилень.

Вертикальний (структурний) аналіз базується на визначенні частки окремих статей фінансової звітності у загальній сумі відповідного звітного показника. Такий підхід дозволяє оцінити структуру активів, капіталу, доходів і витрат, а також простежити її трансформацію в часі. Методика вертикального аналізу передбачає, що загальна сума балансу (при аналізі активів і пасивів) або чистий дохід від реалізації (при аналізі фінансового результату) встановлюється

за 100%, а всі інші статті звіту подаються у вигляді питомої частки від базового значення [25].

Горизонтальний аналіз складу активів ТзОВ xxxxxxxx за 2022–2024 роки подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Горизонтальний аналіз активів у ТзОВ xxxxxxxx
за 2022-2024 рр., тис. грн.***

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Абсолютне відхилення, тис. грн	Відносне відхилення, %
Основні засоби	16,6	16,6	16,6	-	100,0
<i>Необоротні активи всього</i>	<i>16,6</i>	<i>16,6</i>	<i>16,6</i>	<i>-</i>	<i>100,0</i>
Готова продукція	207,8	164,6	95,1	-112,7	45,8
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	32,9	32,9	-
Гроші та їх еквіваленти	2,4	0,0	0,6	-1,8	25,0
Витрати майбутніх періодів	2	1,9	1,9	-0,1	95,0
<i>Оборотні активи всього</i>	<i>212,2</i>	<i>166,5</i>	<i>130,5</i>	<i>-81,7</i>	<i>61,5</i>
<i>Разом</i>	<i>228,8</i>	<i>183,1</i>	<i>147,1</i>	<i>-81,7</i>	<i>64,5</i>

*Розраховано за даними фінансової звітності ф.№1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Як свідчать дані табл. 2.3, у період 2022-2024 рр. відбулося скорочення сукупної вартості активів, що перебувають у розпорядженні ТзОВ «ТВФ «Омега»», на 81,7 тис. грн., або на 35,5%, – з 228,8 тис. грн. у 2022 р. до 147,1 тис. грн. у 2024 р. Основним фактором цього зниження стало скорочення оборотних активів підприємства, зокрема: готової продукції – на 112,7 тис. грн. (на 54,2%), грошових коштів та їх еквівалентів – на 1,8 тис. грн. (на 75,0%), а також витрат майбутніх періодів – на 0,1 тис. грн. (на 5,0%). При цьому за іншими статтями оборотних активів, насамперед за іншою поточною дебіторською заборгованістю, зафіксовано приріст показників.

Що стосується необоротних активів підприємства, то їх величина, а також обсяг основних засобів, залишалися незмінними протягом досліджуваного трирічного періоду, що свідчить про відсутність суттєвих інвестицій або переоцінок у цьому сегменті активів.

Вертикальний аналіз господарських засобів (активів) ТзОВ xxxxxxxx за 2022-2024 рр. відображено в табл. 2.4

Таблиця 2.4

Вертикальний аналіз активів у ТзОВ «ТВФ «Омега»»
за 2022-2024 рр.*, %

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхи- лення, (+/-)
Основні засоби	7,3	9,1	11,3	4,0
Необоротні активи всього	7,3	9,1	11,3	4,0
Готова продукція	90,8	89,9	64,6	-26,2
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,0	0,0	22,4	22,4
Гроші та їх еквіваленти	1,0	0,0	0,4	-0,6
Витрати майбутніх періодів	0,9	1,0	1,3	0,4
Оборотні активи всього	92,7	90,9	88,7	-4,0
Разом	100,0	100,0	100,0	

*Розраховано за даними фінансової звітності ф.№1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Як показують дані табл. 2.4, у ТзОВ xxxxxxxx протягом 2022–2024рр. спостерігалось доволі непропорційний розподіл між необоротними та оборотними активам. На кінець 2024 року структура активів характеризувалася таким розподілом: 11,3% припадало на необоротні та 88,7% – на оборотні активи. До складу необоротних активів підприємства входять переважно основні засоби (11,3%), тоді як у структурі оборотних активів найбільшу частку становить готова продукція (64,6%), що безпосередньо пов’язано зі специфікою діяльності компанії. Зменшення частки готової продукції в оборотних активах фірми на 26,2% у період 2022–2024 рр. свідчить про підвищення оборотності товарів, збільшення попиту, ефективніше управління запасами, оптимізацію асортименту, покращення грошових потоків і ліквідності підприємства.

У ТзОВ xxxxxxxx поряд з аналізом активів значну увагу приділено також горизонтальному та вертикальному аналізу джерел формування господарських засобів, результати якого наведено у табл. 2.5 і 2.6.

Таблиця 2.5

Горизонтальний аналіз пасивів у ТзОВ xxxxxxxx
за 2022-2024 рр., тис. грн.*

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Абсолютне відхилення, тис. грн	Відносне відхилення, %
Зареєстрований капітал	27,8	27,8	27,8	0	100,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	68,7	75,9	83,0	14,3	120,8
<i>Власний капітал всього</i>	<i>96,5</i>	<i>103,7</i>	<i>110,8</i>	<i>14,3</i>	<i>114,8</i>
Поточна кредиторська заборгованість за:					
-товари, роботи і послуги	106,5	66,2	22,5	-84	21,1
-розрах. з бюджетом	17,2	3,7	3,7	-13,5	21,5
-розрах. з оплати праці	8,6	9,5	10,1	1,5	117,4
<i>Поточні зобов'язання всього</i>	<i>132,3</i>	<i>79,4</i>	<i>36,3</i>	<i>-96</i>	<i>27,4</i>
<i>Пасиви всього</i>	<i>228,8</i>	<i>183,1</i>	<i>147,1</i>	<i>-81,7</i>	<i>64,3</i>

*Розраховано за даними фінансової звітності ф.№1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Як видно із табл. 2.5 і табл. 2.6 до основних джерел формування пасивів у ТзОВ xxxxxxxx відноситься власний капітал та поточні зобов'язання.

Статутний капітал підприємства складає 9 375 грн. Доволі невелика сума статутний капітал вказує, що суб'єкт господарювання не мав великих інвестицій на старті і відповідно не потребує значного власного капіталу для своєї діяльності – це характерно для невеликої або середньої компанії, особливо у сфері торгівлі.

Протягом 2022-2024 років розмір власного капіталу зріс на 14,3 тис. грн. або 14,8% з 96,5 тис. грн. у 2022р. до 110,8 тис. грн. у 2024р. Розмір зареєстрованого капіталу фірми за досліджуваний період не змінився.

Основною складовою власного капіталу ТзОВ xxxxxxxx виступає нерозподілений прибуток підприємства. В кінці 2024 року у структурі власного капіталу на нерозподілений прибуток припадало 56,4%, а на зареєстрований капітал – 18,9%.

Таблиця 2.6

Вертикальний аналіз пасивів у ТзОВ xxxxxxxx
за 2022-2024 рр.*, %

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхи- лення, (+/-)
Зареєстрований капітал	12,2	15,2	18,9	6,7
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	30,0	41,4	56,4	26,4
<i>Власний капітал всього</i>	<i>42,2</i>	<i>56,6</i>	<i>75,3</i>	<i>33,1</i>
Поточна кредиторська заборгованість за:				
-товари, роботи і послуги	46,5	36,2	15,3	-31,2
-розрах. з бюджетом	7,5	2,0	2,5	-5,0
-розрах. з оплати праці	3,8	5,2	6,9	3,1
<i>Поточні зобов'язання всього</i>	<i>57,8</i>	<i>43,4</i>	<i>24,7</i>	<i>-33,1</i>
<i>Пасиви всього</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	

*Розраховано за даними фінансової звітності ф.№1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Щодо поточних зобов'язань ТзОВ xxxxxxxx, то домінуючою позицією у їхній структурі є кредиторська заборгованість за отримані товари, виконані роботи та надані послуги (у межах 46,5–15,3% за період аналізу). У динаміці зафіксовано істотне скорочення цієї заборгованості на 84 тис. грн, або на 78,9% – з 106,5 тис. грн до 22,5 тис. грн, що свідчить про активне виконання підприємством своїх фінансових зобов'язань перед контрагентами за поставлені ресурси та виконані роботи.

Що стосується інших видів зобов'язань, зокрема перед бюджетом і за виплатою заробітної плати, то їх частка не перевищувала 10,0% у загальному обсязі поточних зобов'язань. Водночас у їхній динаміці простежуються певні коливання, що можна трактувати як небажаний фактор для стабільності операційної діяльності підприємства.

Узагальнюючи діяльність ТзОВ xxxxxxxx, варто відзначити, що співвідношення активів і зобов'язань (коефіцієнт покриття) перебуває на достатньо сприятливому рівні: активи суттєво перевищують суму зобов'язань, що є індикатором фінансової надійності та стійкості підприємства.

Проведений горизонтальний аналіз Звіту про фінансові результати ТзОВ xxxxxxxx дозволяє відстежити зміну ключових показників ефективності діяльності фірми (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Горизонтальний аналіз Звіту про фінансові результати
ТзОВ xxxxxxxx за 2022-2024 рр.***

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Абсолютне відхилення, тис. грн	Відносне відхилення, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	400,6	556,8	570,2	169,6	142,3
Інші операційні доходи, тис. грн.	498,2	374,1	402,4	-95,8	80,8
Разом доходи, тис. грн.	898,8	930,9	972,6	73,8	108,2
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	338,2	466,6	476,8	138,6	141,0
Інші операційні витрати, тис. грн.	473,3	455,6	487,1	13,8	102,9
Разом витрати, тис. грн.	811,5	922,2	963,9	152,4	118,8
Фінансовий результат (прибуток/збиток) до оподаткування, тис. грн.	87,3	8,7	8,7	-78,6	10,0
Податок на прибуток	15,7	1,5	1,6	-14,1	10,2
Чистий (прибуток/збиток), тис. грн.	71,6	7,2	7,1	-64,5	9,9

*Розраховано за даними фінансової звітності ф.№2- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

З аналізу даних таблиці 2.7 простежується, що за останні три роки показник прибутку до оподаткування ТзОВ xxxxxxxx скоротився на 90% (на 78,6 тис. грн.), що стало наслідком більш інтенсивного нарощення витрат порівняно з темпами збільшення доходів підприємства. Зокрема, приріст доходів на 8,2% (73,8 тис. грн.) не зміг перекрити підвищення витрат на 18,8% (152,4 тис. грн.),

За досліджуваний період 2022–2024 років у ТзОВ xxxxxxxx також зафіксовано підвищення рентабельності реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 1,1 відсоткових пункти: з 18,5% у 2022 році до 19,6% у 2024 році.

В умовах ринкової економіки ключовим завданням кожного підприємства є безперервний моніторинг рівня понесених витрат та отриманих доходів. Для оперативного оцінювання ситуації та ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо формування доходів і прибутку ТзОВ xxxxxxxx важливо здійснювати SWOT-аналіз. Цей інструмент передбачає дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, зокрема оцінювання його сильних (Strength) і слабких (Weakness) сторін, а також можливостей (Opportunities) і потенційних загроз (Threats), що походять із зовнішнього середовища суб'єкта господарювання (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Матриця SWOT-аналізу діяльності ТзОВ xxxxxxxx*

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Стабільна діяльність на локальному ринку	Невисокі фінансові показники	Розширення асортименту	Зростання конкуренції
Досвід роботи понад 25 років	Обмежений ринок збуту	Вихід на онлайн-торгівлю	Економічна нестабільність
Налагоджені зв'язки з постачальниками	Відсутність сучасних технологій автоматизації	Співпраця з великими торговими мережами	Зміни у законодавстві
Гнучкість у прийнятті рішень	Залежність від локального попиту	Залучення інвестицій для модернізації	Зростання витрат на оренду та комунальні послуги
Висока репутація серед місцевих клієнтів	Низький рівень маркетингової активності	Розвиток франчайзингової моделі	Втрата ключових постачальників

*Власне узагальнення.

Застосована нами методика проведення SWOT-аналізу щодо оцінювання діяльності ТзОВ xxxxxxxx передбачала спершу визначення сильних та слабких аспектів, а також потенційних можливостей і ризиків, після чого — аналіз

взаємозв'язків між ними, що надалі слугуватимуть основою для формування стратегії розвитку підприємства.

Таким чином, результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що ТзОВ xxxxxxxx володіє достатнім потенціалом для успішного прогресу за умови ефективного використання своїх переваг і можливостей, а також впровадження заходів щодо мінімізації слабких сторін і усунення загроз.

2.2. Організація обліку доходів та витрат в процесі реалізації товарів

На сучасному етапі результативне управління підприємством неможливе без отримання своєчасної, точної та систематизованої інформації щодо специфіки обліку операцій із реалізації продукції, товарів, робіт і послуг. Налагоджений облік відвантаження та продажу товарів забезпечує посилений контроль за матеріальними ресурсами, стабільність грошових надходжень, визначення соціальної корисності виробленої продукції та прискорення оборотності оборотних активів. Ефективність організації обліку процесу реалізації прямо впливає не лише на обсяги доходу підприємства, а й на формування дохідної частини державного бюджету, що підкреслює важливість дослідження механізмів обліку реалізації готової продукції [44].

Точність відображення даних щодо руху товарів у бухгалтерській звітності та можливість їх подання зацікавленим сторонам залежать від рівня деталізації та правильного вибору складових облікової політики підприємства. На основі аналізу нормативно-правового регулювання обліку та контролю руху товарів визначено елементи облікової політики в межах її методичної та організаційно-технічної складових (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Облікова політика ТзОВ хххххххх в частині організації роздрібної торгівлі *

Методична складова	Організаційно-технічна складова
1. Облікова одиниця товарів.	1. Визначення матеріально-відповідальних осіб і розподіл їх обов'язків.
2. Первісна оцінка товарів.	2. Розподіл облікової праці за ділянками.
3. Облік транспортно-заготівельних витрат.	3. Застосування комп'ютерних технологій.
4. Методи оцінки при вибутті.	4. Перелік первинних документів та облікових реєстрів щодо руху товарів.
5. Порядок нарахування торгової націнки.	5. Графік документообігу.
6. Порядок проведення уцінки.	6. Робочий план рахунків
7. Норми природного убутку.	7. Форми внутрішньої звітності.

*Власне узагальнення.

Як один із елементів облікової політики суб'єкта господарювання є робочий план рахунків, який охоплює перелік бухгалтерських рахунків, що застосовуються на рівні підприємства. Для підприємств роздрібної торгівлі, до числа яких належить і ТзОВ хххххххх– перелік синтетичних рахунків для відображення процесу реалізації товарів відображено на рис. 2.1

*Рис. 2.1. Рахунки бухгалтерського обліку для відображення процесу реалізації товарів в ТзОВ хххххххх**

*Власне узагальнення.

Наступним важливим елементом облікової політики є визначення вимог щодо документального підтвердження господарських операцій. У бухгалтерській системі первинна документація є стартовою ланкою організації обліку на підприємстві – тобто процесу фіксації, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі даних про діяльність підприємства внутрішнім і зовнішнім користувачам для забезпечення прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим суб'єкт господарювання повинен приділяти особливу увагу формуванню якісної та повної інформації в межах первинного обліку руху товарів, насамперед у частині їх реалізації.

На підприємствах роздрібної торгівлі виділяють такі основні типи операцій, пов'язаних із товарообігом, разом із відповідним документальним супроводом [47]:

- постачання товарів у торговельний підрозділ – оформлюється документами внутрішнього обліку (накладні внутрішнього переміщення, оборотні відомості, товарні звіти тощо);
- продаж товару покупцю – супроводжується документами, що надаються кінцевому споживачу (касові чеки, цінники, гарантійні талони, сертифікати якості та відповідності тощо);
- інші операції, що можуть відбуватися в торговельній діяльності – повернення товарів, зміна цін, переміщення товарів між торговельними точками або складом підприємства, виявлення нестач або надлишків за результатами інвентаризації – оформлюються документами внутрішнього обліку (накладні, акти переоцінки, інвентаризаційні описи тощо).

Процес документального оформлення руху товарів у сфері роздрібної торгівлі представлений у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Документальне оформлення руху товарів підприємств роздрібної торгівлі на прикладі ТзОВ xxxxxxxx*

Назва документа	Характеристика
Договір купівлі-продажу	продавець, що здійснює підприємницьку діяльність із продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його, складається у двох примірниках.
Накладна	є підставою для списання товарів з матеріально-відповідальної особи постачальника і оприбуткування товарів матеріально-відповідальною особою покупця (роздрібногопідприємства). Накладна виписується в 3-ох примірниках: 1-ий – отримувачу товарів, 2-ий – постачальнику, 3-ій – на пропускний пункт.
Довіреність	це письмовий документ, який видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Наявність такої інформації: про довірителя; відомості про представника; повноваження представника, тобто які саме дії вчинятимуться від імені довірителя; дата складання. Довіреність – не є первинним документом, не фіксує факт здійснення господарських операцій.
Рахунок-фактура	є підставою для виписки платіжного доручення на оплату товарів постачальнику, підписують її керівник і головний бухгалтер.
Платіжне доручення	є розпорядженням обслуговуючому банку про перерахування визначеної суми на рахунок іншого підприємства. Використовується для розрахунків між підприємствами за одержані товарно-матеріальні цінності, при авансових платежах тощо.
Виписка банку	документ, який видається банком підприємству і відображає рух грошових коштів на рахунках в банках.
Товарно-транспортна накладна	документ, призначений для списання товарно-матеріальних цінностей, обліку на шляху їх переміщення, оприбуткування, складського, оперативного та бухгалтерського обліку, а також для розрахунків за перевезення вантажу та обліку виконаної роботи. Виписується товарно-транспортна накладна в 4-ох примірниках.
Податкова накладна	складається особою, яка зареєстрована як платник податку і якій присвоєно індивідуальний податковий номер платника ПДВ. Податкова накладна та додатки до неї складаються винятково в електронній формі, обов'язкова реєстрація в Єдиному реєстрі податкових накладних у встановлений ПКУ термін.
Товарний звіт	складається матеріально-відповідальною особою і потім передається до бухгалтерії для подальшої обробки і відображення в бухгалтерському обліку. Разом з бланком товарного звіту матеріально-відповідальні особи передають всі відображені в звіті первинні документи (як прибуткові так і видаткові).

*Власне узагальнення.

Використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО) у сфері роздрібної торгівлі є обов'язковим елементом прозорого та контрольованого ведення господарської діяльності. РРО забезпечують фіксацію кожної операції з продажу товарів та прийому грошових коштів, що унеможливорює приховування доходів та сприяє підвищенню фінансової дисципліни.

Застосування РРО дозволяє:

- сприяти легалізації торговельних операцій, забезпечуючи достовірність та повноту обліку виручки;
- захищати права споживачів, адже виданий касовий чек є документальним підтвердженням факту покупки та підставою для повернення чи обміну товару;
- формувати реальні показники товарообігу, що важливо для внутрішньої аналітики підприємства;
- дотримуватися вимог податкового законодавства, забезпечуючи правильність нарахування та сплати податків;
- зменшувати ризики фінансових зловживань, у тому числі крадіжок, заниження доходів та фальсифікації облікових даних працівниками.

РРО виступають важливим інструментом не лише для контролю діяльності підприємства з боку держави, а й для формування прозорої інформаційної бази всередині самого підприємства роздрібної торгівлі. Наявність повноцінного обліку розрахунків із покупцями підсилює ефективність управління фінансовими потоками, сприяє точному плануванню товарних запасів і підвищує загальний рівень довіри як партнерів, так і кінцевих споживачів [39].

Купівля, реєстрація та встановлення реєстраторів розрахункових операцій є важливими етапами впровадження прозорої системи обліку розрахунків у роздрібній торгівлі. На першому етапі підприємство здійснює придбання РРО, обираючи модель, що відповідає специфіці його діяльності, обсягам продажів та технічним вимогам законодавства.

Наступним кроком є реєстрація РРО в контролюючому органі, що включає присвоєння індивідуального фіскального номера та внесення реєстратора до офіційної бази даних. Реєстрація підтверджує легальність використання РРО та дає змогу фіскальним органам здійснювати податковий контроль за обсягами реалізації.

Купівлю, реєстрацію та встановлення РРО можна представити у такій послідовності (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Послідовність придбання реєстратора розрахункових операцій підприємств роздрібної торгівлі на прикладі ТзОВ xxxxxxxx*

*Власне узагальнення.

Касовий чек у роздрібній торгівлі є обов'язковим первинним документом, що підтверджує факт здійснення розрахункової операції, та має містити такі обов'язкові реквізити (рис.2.3):

- назву суб'єкта господарювання (найменування підприємства);
- адресу торговельної точки, де здійснюється реалізація товарів;
- фіскальний номер РРО або програмного РРО;
- дату та точний час проведення операції;
- найменування товару (послуги) із зазначенням кількості та ціни за одиницю;

- загальну суму покупки;
- суму податку на додану вартість (ПДВ) – у разі, якщо підприємство є платником ПДВ;
- форму оплати – готівка / картка / безготівково;
- фіскальний чек / фіскальний номер транзакції, що підтверджує реєстрацію операції в системі контролю ДПС;
- QR-код – дає змогу перевірити дійсність чека через електронні сервіси;
- номер зміни та номер чека;
- найменування касира (якщо передбачено системою обліку на підприємстві).

Назва реалізованого товару

Назва СТ

Адреса ГО

Податковий номер РРО

Особа відповідальна за проведення розрахунків

Сума покупки

Сума знижки

Ставка податку

Сума податку

Назва податку

Фіскальний номер РРО

Дата та час проведення розрахункової операції

АЗС ТОВ "В"
м. Київ
вул. Кільцева дорога, 9
ПН 111111111111
КАСІР НС Крук Е.А.
210 x 0,01

Операція МАХІ
ВРК № 03
95 A-95
#БЕНЗИН АВТОМОБІЛЬНИЙ ПІДВИ-
#ЩЕНОЇ ЯКОСТІ А-95ЕВРО ВИДУ
#І КЛАСУ В ЗА ДСТУ 4839:2007
#Карта Visa\Master с дисконт
#Клиент: 4714*****8293
ЗНИЖКА МАХІ

10,00 x 20,99 2,10 Г
209,90

-2,10

2,10
207,80

СУМА 209,90

ПДВ Г = 0,00% 0,00
ПДВ Д = 20,00% 32,98
ПЗ Д = 5,00% 9,90

№ 0143 18.05-15 15:13:13
З.Н. СА10000193 13-17-12
ФН 2658013889
ФІСКАЛЬНИЙ ЧЕК

Рис. 2.3. Реквізити розрахункового документа (чеку) підприємств роздрібної торгівлі на прикладі ТзОВ xxxxxxxx*

*Власне узагальнення.

При цьому варто звернути увагу, що чек виконує одночасно кілька функцій, а саме:

- підтвердження факту покупки;
- гарантійну підставу для обміну або повернення товару;
- документ формування бухгалтерського та податкового обліку;

- джерело інформації для контролю реалізації товарів та звірки товарних залишків.

На основі первинної бухгалтерської документації дані про витрати, доходи та результати фінансової діяльності заносяться до відповідних облікових регістрів, які згодом використовуються для формування показників фінансової звітності [32].

Отже, щоб система бухгалтерського обліку повністю виконувала функцію збору, структурування та аналізу необхідних даних, важливо забезпечити високий рівень організації облікових процедур, зокрема первинного обліку в межах діяльності підприємства. Процес документування реалізаційних операцій відображається на рахунках класу 7 та 9. За дебетом рахунків дев'ятого класу показується виробнича собівартість проданої продукції, а на кредиті рахунків сьомого класу – її вартість реалізації, тобто виручка від продажів. Окремо слід підкреслити, що в дебет рахунків класу 7 також заносяться податкові зобов'язання підприємства, які підлягають сплаті та відповідно зменшують дохід (рис. 2.4).

Для впорядкування інформації про витрати підприємства План рахунків передбачає наявність дев'ятого класу «Витрати діяльності». Рахунки цього класу дозволяють акумулювати дані щодо витрат за їх функціональним призначенням.

Щодо відображення витрат, пов'язаних із реалізацією товарів, продукції, робіт та послуг у ТзОВ xxxxxxxx, застосовуються рахунки 90 «Собівартість реалізації» та 93 «Витрати на збут».

На дебеті рахунка 90 накопичуються дані про виробничу собівартість реалізованої продукції, робіт і послуг, а також фактичну собівартість проданих товарів (без урахування торгової націнки). На кредиті цього рахунка відображається списання дебетових оборотів при закритті на рахунок 79 «Фінансові результати».

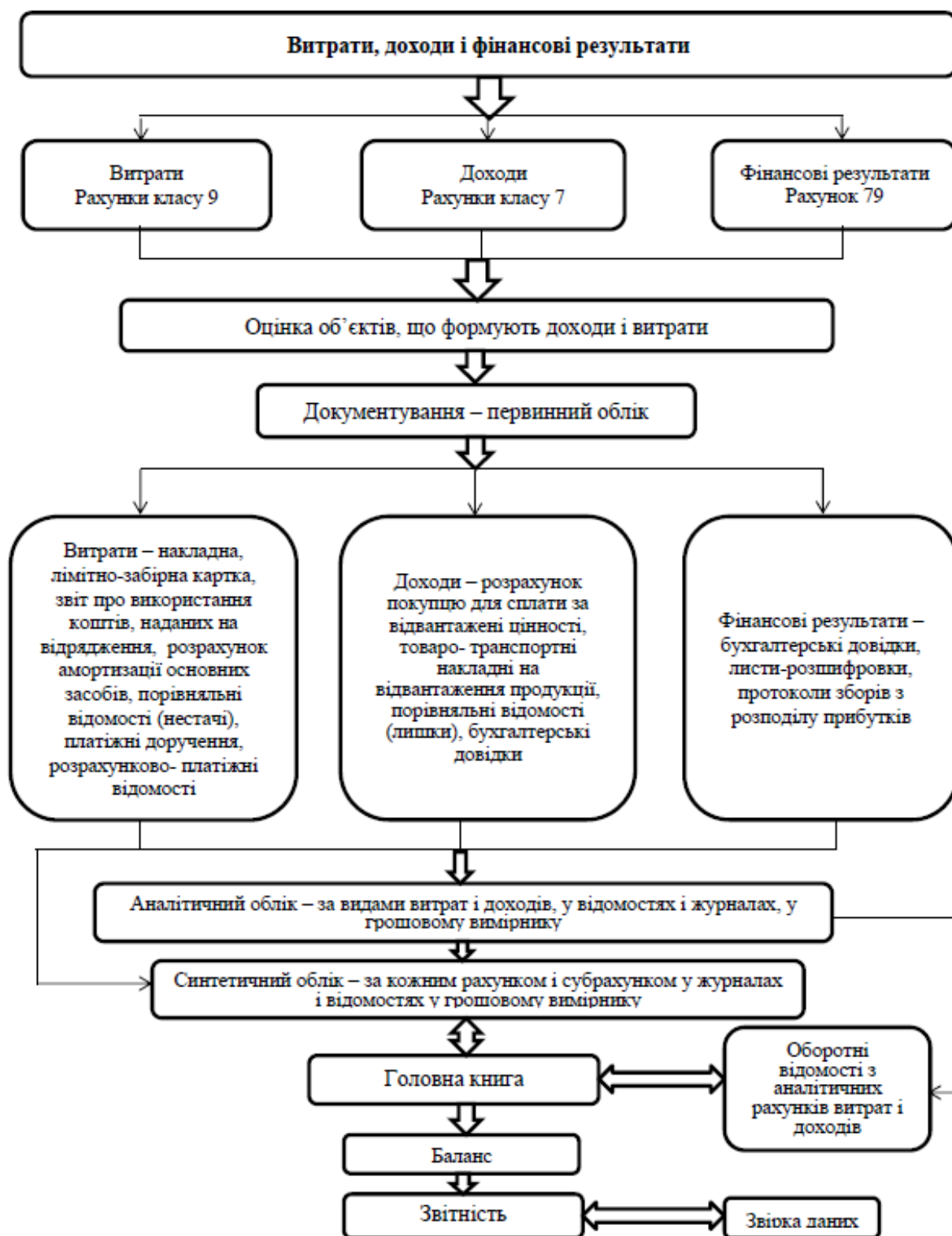

Рис. 2.4. Концептуальна модель організації обліку витрат, доходів і фінансових результатів

До рахунку 90 «Собівартість реалізації» належать наступні субрахунки:

- 901 «Собівартість реалізованої готової продукції», на якому накопичується інформація щодо виробничої собівартості реалізованої продукції власного виготовлення;
- 902 «Собівартість реалізованих товарів», що використовується для узагальнення даних про собівартість товарів, які були продані;
- 903 «Собівартість реалізованих робіт і послуг», де відображається собівартість виконаних робіт і наданих послуг за відповідний звітний період [44].

У подальшому розглянемо типові бухгалтерські проводки, пов'язані з відображенням собівартості реалізації, що подані у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Типова кореспонденція за рахунком 90 «Собівартість реалізації»

Зміст операції	Дт	Кт
Відображення собівартості реалізованих:		
– продукції сільськогосподарського виробництва	90	27
– готової продукції, товарів	90	26, 28
– поточних біологічних активів	90	21
– робіт і послуг допоміжних виробництв	90	23
Списання собівартості реалізованої продукції, робіт і послуг на фінансові результати	79	90

Оскільки облік у ТзОВ ххххххх здійснюється в автоматизованому режимі за допомогою програмного забезпечення «1С: Підприємство 8», конфігурація «1С: Бухгалтерія 8.0» використовується для оптимізації ведення бухгалтерського та податкового обліку. Структура рахунків, механізм аналітичного, кількісного та валютного відображення операцій повністю відповідають чинним нормам законодавства щодо організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. За потреби користувачі системи можуть самостійно додавати нові субрахунки та аналітичні параметри обліку [37].

У програмному середовищі «1С: Підприємство» інформація про витрати підприємства формується на основі первинних документів, що підтверджують реалізацію товарів, виконання робіт, надання послуг та продаж активів. Аналітичний облік витрат здійснюється за статтями затрат, перелік яких міститься у довіднику «Статті затрат» і визначається підприємством з урахуванням вимог регламентованих нормативів. Для витрат, що впливають на розрахунок оподатковуваного прибутку, встановлюється відповідність між певною статтею затрат і відповідною позицією податкової декларації з прибутку [40].

У межах конфігурації «1С: Бухгалтерія 8» витрати групуються за такими напрямками:

- виробничі – із деталізацією за підрозділами, номенклатурними групами та статтями витрат;

- витрати на реалізацію – за статтями затрат та номенклатурними групами;

- операційні – за статтями затрат, а адміністративні та загальновиробничі додатково розподіляються між структурними підрозділами;

- інші витрати – за статтями затрат [18].

Під час формування проводок по рахунках 9 класу в системі «1С: Підприємство» внесення інформації в розрізі «Витрати» є обов'язковим. Для відображення собівартості реалізації використовується додатковий аналітичний параметр «Номенклатурні групи», що дозволяє відстежувати витрати за видами реалізованої продукції, виконаних робіт та наданих послуг.

Таким чином, аналітичний облік собівартості реалізованої продукції в ТзОВ xxxxxxxx ведеться на основі звітів «Аналіз субконто по рахунку 90» або за допомогою документа «Картка субконто Собівартість реалізації». Синтетичний облік здійснюється через формований системою звіт «Журнал по рахунку 90».

У завершальний момент звітнього періоду усі рахунки витрат підлягають закриттю на рахунок 79 «Фінансовий результат», що здійснюється на основі регламентного документа «Визначення фінансових результатів».

Процес реалізації продукції в ТзОВ xxxxxxxx супроводжується неминучими витратами на збут. Відповідно, облік витрат, пов'язаних з продажем продукції, товарів, робіт і послуг, здійснюється на рахунку 93 «Витрати на збут», який належить до категорії активних та витратних. По дебету цього рахунку фіксуються суми витрат на пакування, транспортування відповідно до умов договорів, маркетингові та рекламні витрати, оплата праці та відсоткові винагороди продавцям і торговим представникам, а також працівникам відділу збуту, амортизаційні нарахування, витрати на ремонт та обслуговування основних засобів та інших неліквідних активів, що залучені в процес реалізації продукції. По кредиту відображається їх списання на рахунок 79 «Фінансові результати» [17].

Підставою для накопичення інформації щодо витрат на збут є такі первинні документи: накладні, рахунки, табелі робочого часу, документи нарахування амортизації основних засобів тощо. Формування документації щодо списання витрат на збут на фінансові результати здійснюється у формі бухгалтерської довідки (розрахунку).

Типові бухгалтерські проводки за рахунком 93 «Витрати на збут», що застосовуються в ТзОВ xxxxxxxx наведено в таблиці 2.13.

Ведення аналітичного обліку витрат на збут забезпечується звітом «Аналіз субконто по рахунку 93» або документом «Картка субконто Витрати на збут». Синтетичний облік формує системний звіт «Журнал по рахунку 93».

Наприкінці періоду рахунки витрат підлягають закриттю на рахунок 79 «Фінансовий результат» за регламентною процедурою, передбаченою документом «Визначення фінансових результатів».

Аналізуючи процес формування доходу підприємства, слід підкреслити, що він охоплює кілька різних підкатегорій доходів, які відрізняються за принципом виникнення та економічним змістом. Передусім доходи від реалізації продукції, робіт чи послуг є ключовим джерелом прибутковості, що забезпечує подальший розвиток бізнесу та допомагає мінімізувати наслідки економічних ризиків.

Таблиця 2.13

Типова кореспонденція з обліку витрат на збут

№ п/ п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Нараховано амортизацію на торговельне обладнання	93	13
2	Списано пакувальні матеріали	93	20
3	Відображено витрати на службові відрядження працівників збуту	93	372
4	Створено резерв для покриття витрат з можливого майбутнього гарантійного ремонту	93	473
5	Нараховано заробітну плату працівникам відділу збуту і проведені відрахування на соціальні заходи згідно з чинним законодавством	93	66, 65
6	Акцептовано рахунок рекламного агентства за рекламу продукції, призначеної для реалізації; прийняті до оплати платіжні документи різних підприємств за послуги, надані при реалізації продукції	93	685
7	Списано витрати на збут на фінансові результати	791	93

У ТзОВ хххххххх доходи від реалізації займають центральне місце, адже саме вони дають змогу компенсувати витрати, формувати прибуток і забезпечувати підприємство фінансовими ресурсами. Величина реалізаційного доходу впливає не лише на рівень покриття витрат і обсяг прибутку, а й на своєчасність розрахунків з бюджетом, виконання кредитних зобов'язань і сплату відсотків за позиками, що зрештою відображається на кінцевому фінансовому результаті діяльності.

Для узагальнення інформації про отримані доходи від реалізації продукції в ТзОВ ххххххх використовується рахунок 70 «Доходи від реалізації», де фіксуються суми доходів від продажу продукції, товарів, робіт і послуг, поряд зі знижками покупцям та іншими складовими, які зменшують дохід.

Загальні правила формування та відображення доходів у бухгалтерському обліку, а також порядок їх відображення у фінансовій звітності визначені П(С)БО 15 «Дохід», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 №290 [29].

У системі обліку підприємства рахунок 70 «Доходи від реалізації» належить до пасивних. Це означає, що по кредиту субрахунків 701-703 відображається надходження доходу, а по дебету – суми непрямих податків (ПДВ, акцизу тощо), а також закриття рахунку на рахунок 79 «Фінансові результати».

Структура субрахунків рахунку 70 включає:

- субрахунок 701 «Дохід від реалізації готової продукції» – дані про дохід від продажу власної продукції;
- субрахунок 702 «Дохід від реалізації товарів» – використовується торговельними підприємствами для обліку доходу від продажу товарів;
- субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» – показує дохід від виконаних робіт та наданих послуг;
- субрахунок 704 «Вирахування з доходу» – по дебету фіксуються післяреалізаційні знижки, повернення товарів та інші суми, що зменшують дохід; по кредиту відображається їх списання на рахунок 79 «Фінансові результати»;
- субрахунок 705 «Перестрахування» – використовується страховими організаціями для узагальнення часток страхових премій за договорами перестрахування. Щомісяця обороти за субрахунком 705 списуються в кореспонденції з субрахунком 703 [22].

Нижче (у таблиці 2.14) наведено типові проводки із відображення доходів від реалізації продукції

Таблиця 2.14

Кореспонденція рахунків з обліку доходів від реалізації готової продукції

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Відвантажена продукція покупцям за собівартістю	901 «Собівартість реалізованої продукції»	27 «Продукція сільськогосподарського виробництва»
2	Нарахована виручка від реалізації продукції при її поставці покупцю	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	701 «Дохід від реалізації готової продукції»
3	Відображено ПДВ в частині податкового зобов'язання при реалізації продукції	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	641 «Розрахунки за податками»
4	Одержано виручку від реалізації продукції	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»
5	Списано доходи від реалізації продукції на фінансові результати	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	791 «Результат операційної діяльності»
6	Списано собівартість реалізованої продукції на фінансові результати	791 «Результат операційної діяльності»	901 «Собівартість реалізованої продукції»

Для систематизації даних про інші доходи від операційної діяльності у ТзОВ xxxxxxxx, крім рахунка 70 «Доходи від реалізації» призначено також рахунок 71 «Інший операційний дохід». Для обліку доходів фінансової діяльності в досліджуваному господарстві передбачені рахунки: 72 «Дохід від участі в капіталі» та 73 «Інші фінансові доходи». Для обліку доходів, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства, призначений рахунок 74 «Інші доходи».

Інформація про доходи в ТзОВ xxxxxxxx в рамках програми «1С:Підприємство» конфігурація «1С:Бухгалтерія 8» формуються на підставі

первинних документів щодо надання послуг, продажу товарів, продажу різноманітних активів і т. д.

Аналітичний облік всіх доходів ведеться в розрізі статей доходів. Найменування статей доходів наводиться у довіднику «Статті доходів», склад яких визначається виходячи із специфіки діяльності ТзОВ xxxxxxxx.

Складовими групами або елементами довідника в ТзОВ xxxxxxxx є напрями діяльності, вид продукції, характер виконаних робіт і наданих послуг. Доходи, що враховуються при оподатковуванні, з врахуванням цілей податкового обліку отримують відповідне податкове призначення у довіднику «Статті доходів», для автоматичного рознесення інформації системою у Декларацію про прибутки.

При формуванні проводок по рахунках класу 7 в рамках програми «1С:Підприємство» внесення інформації по напрямку «Доходи» є обов'язковим. На рахунках обліку доходів від реалізації передбачена допоміжна аналітика в розрізі «Номенклатурних груп», що дозволяє враховувати доходи по видах готової продукції, послуг.

Таким чином, аналітичний облік доходів від реалізації в ТзОВ xxxxxxxx ведеться в звіті «Аналіз субконто по рахунку 70» або в документі «Картка субконто Доходи від реалізації».

Синтетичний облік доходів від реалізації ведеться в сформованому системою звіті «Журнал по рахунку 70». В кінці періоду рахунки доходів закриваються на рахунок 79 «Фінансовий результат» на підставі регламентного документа «Визначення фінансових результатів».

Отже, раціональна організація обліку доходів та витрат суб'єкта господарювання дозволяє системі «1С:Підприємство» своєчасно розносити відповідну інформацію по регістрах для прийняття ефективних управлінських рішень.

2.3. Особливості обліку формування фінансових результатів діяльності підприємств роздрібної торгівлі

У ТзОВ хххххххх підсумковий фінансовий результат за окремими напрямками діяльності визначається шляхом порівняння отриманих доходів з відповідними витратами за цими видами господарської активності (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Формування фінансових результатів за видами діяльності

		Статті доходів	Статті витрат
Види діяльності підприємства	Операційна діяльність	Результат операційної діяльності (791)	
		70 “Дохід від реалізації”:	90 “Собівартість реалізації”:
	основна	701 “Дохід від реалізації готової продукції”	901 “Собівартість реалізованої готової продукції”
		702 “Дохід від реалізації товарів”	902 “Собівартість реалізованих товарів”
		703 “Дохід від реалізації робіт і послуг”	903 “Собівартість реалізованих робіт і послуг”
		704 “Вирахування з доходу”	
			92 “Адміністративні витрати”
	інша операційна		93 “Витрати на збут”
		71 “Інший операційний дохід”	94 “Інші витрати операційної діяльності”
		710 Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю	940 Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю
		711 “Дохід від реалізації іноземної валюти”	941 “Витрати на дослідження і розробки”
		712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”	942 “Собівартість реалізованої іноземної валюти”
		713 “Дохід від операційної оренди активів”	943 “Собівартість реалізованих виробничих запасів”
		714 “Дохід від операційної курсової різниці”	944 “Сумнівні та безнадійні борги”
		715 “Одержані штрафи, пені, неустойки”	945 “Втрати від операційної курсової різниці”
		716 “Відшкодування раніше списаних активів”	946 “Втрати від знецінення запасів”
		717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості”	947 “Нестачі і втрати від псування цінностей”
		718 “Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів”	948 “Визнані штрафи, пені, неустойки”
		719 “Інші доходи від операційної діяльності”	949 “Інші витрати від операційної діяльності”
	інша звичайна діяльність	Результат фінансових операцій (792)	
		72 “Дохід від участі в капіталі”	96 “Втрати від участі в капіталі”
	інвестиційна та фінансова	721 “Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства”	961 “Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства”
		722 “Дохід від спільної діяльності”	962 “Втрати від спільної діяльності”
		723 “Дохід від інвестицій в дочірні підприємства”	963 “Втрати від інвестицій в дочірні підприємства”
		73 “Інші фінансові доходи”	95 “Фінансові витрати”
		731 “Дивіденди одержані”	951 “Відсотки за кредит”
		732 “Відсотки одержані”	952 “Інші фінансові витрати”
		733 “Інші доходи від фінансових операцій”	
		Результат іншої діяльності (793)	
		74 “Інші доходи”	97 “Інші витрати”
		740 “Дохід від зміни вартості фінансових інструментів”	970 “Втрати від зміни вартості фінансових інструментів”
		741 “Дохід від реалізації фінансових інвестицій”	971 “Собівартість реалізованих фінансових інвестицій”
		742 “Дохід від відновлення корисності активів”	972 “Втрати від зменшення корисності активів”
		744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”	974 “Втрати від неопераційних курсових різниць”
		745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”	975 “Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій”
		746 “Інші доходи звичайної діяльності”	976 “Списання необоротних активів”
			977 “Інші витрати звичайної діяльності”

Інформація щодо визначення фінансових результатів від реалізації продукції у ТзОВ xxxxxxxx відображаються на рахунку 79 «Фінансові результати», який, як і більшість синтетичних рахунків, у чинному Плані рахунків бухгалтерського обліку деталізується на окремі субрахунки (табл. 2.16)

Таблиця 2.16

Характеристика субрахунків до рахунка 79 «Фінансові результати»

Номер субрахунку	Назва	Характеристика
791	«Результат операційної діяльності»	На субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» здійснюється визначення фінансового результату (прибутку або збитку) від основної діяльності підприємства. При закритті відповідних рахунків за кредитом цього субрахунку відображається сума отриманих доходів від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг та інших операційних надходжень (рахунки 70 «Доходи від реалізації», 71 «Інший операційний дохід»). Водночас за дебетом у процесі закриття рахунків фіксуються суми собівартості реалізованої продукції, товарів, робіт і послуг, а також адміністративні, збутові та інші операційні витрати (90 «Собівартість реалізації», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності»).
792	«Результат фінансових операцій»	На субрахунку 792 «Результат фінансових операцій» здійснюється визначення фінансового результату (прибутку або збитку), отриманого від фінансової діяльності підприємства. У процесі закриття відповідних рахунків за кредитом цього субрахунку відображається сума фінансових доходів, включаючи доходи від участі в капіталі, а за дебетом - суми фінансових витрат, які списуються з рахунків 95 «Фінансові витрати» та 96 «Втрати від участі в капіталі».
793	«Результат іншої діяльності»	На субрахунку 793 «Результат іншої діяльності» формується показник прибутковості (або збитковості) від інших видів діяльності підприємства. За кредитом цього субрахунку відображається перенесення сум доходів від інвестиційної та інших неопераційних активностей у процесі закриття рахунків, тоді як за дебетом фіксується списання витрат, що обліковуються на рахунку 97 «Інші витрати».

Процес визначення фінансових результатів діяльності ТзОВ xxxxxxxx, що здійснюється шляхом порівняння отриманих доходів та понесених витрат, може бути представлений у вигляді наступної процедури на рис. 2.5.

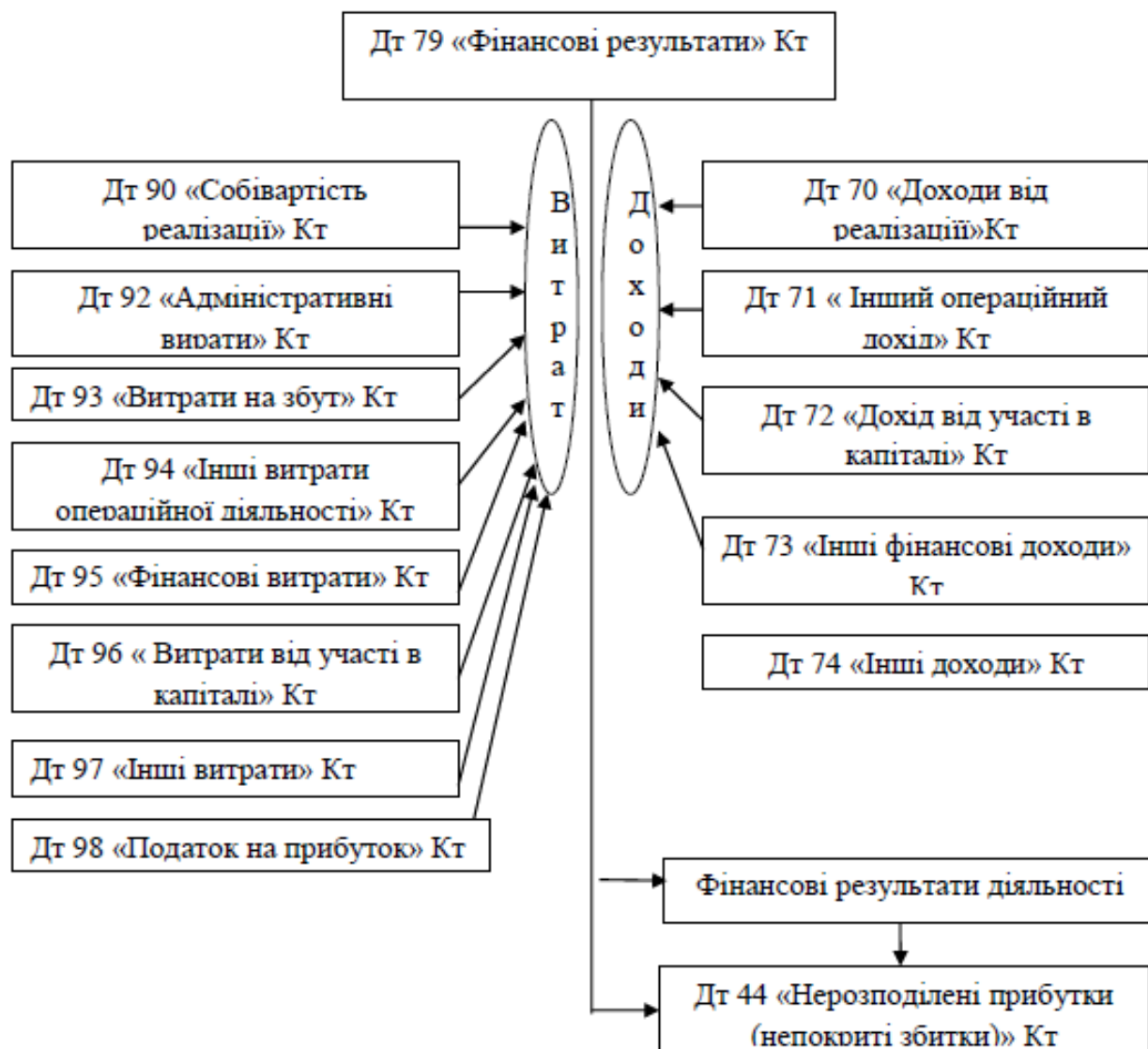

Рис. 2.5. Процедура формування фінансових результатів шляхом співставлення доходів та витрат в ТзОВ xxxxxxxx

У чинній обліковій системі процедура віднесення доходів і витрат на фінансові результати в ТзОВ xxxxxxxx здійснюється через відповідні бухгалтерські проведення. Схематизований порядок закриття рахунків доходів і витрат з метою визначення фінансового результату підприємства подано в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Порядок закриття рахунків доходів і витрат підприємства

Зміст господарської операції	Кореспондуючий рахунок	
	Дт	Кт
1. Списуються витрати операційної діяльності на фінансові результати:		
- собівартість реалізації	791	90
- адміністративні витрати	791	92
- витрати на збут	791	93
- інші операційні витрати	791	94
2. Списуються доходи операційної діяльності на фінансові результати:		
- чистий дохід від реалізації	70	791
- інші операційні доходи	71	791
3. Визначено фінансовий результат операційної діяльності:		
- прибуток	791	441
- збиток	442	791
4. Нараховано податок на прибуток	98	641
5. Списано витрати з податку на прибуток	791	98
6. Списано фінансові витрати на результати діяльності	792	95, 96
7. Списано фінансові доходи на результати діяльності	72,73	792
8. Визначено фінансовий результат від фінансової діяльності:		
- прибуток	792	441
- збиток	442	792
9. Списано інші витрати на результати діяльності	793	97
10. Списано інші доходи на результати діяльності	74	793
11. Визначено фінансовий результат від іншої діяльності:		
- прибуток	793	441
- збиток	442	793

Як видно з даних таблиці 2.17, у випадку коли кредитовий оборот за рахунком 79 перевищує дебетовий, підприємство отримує нерозподілений прибуток у розмірі цієї різниці. Якщо ж, навпаки, дебетовий оборот за рахунком 79 є більшим за кредитовий, це свідчить про перевищення витрат над доходами, тобто підприємство зазнало збитків протягом звітного періоду.

Для будь-якого підприємства головним інтегральним показником результативності діяльності виступає величина прибутку або збитку. Облік нерозподіленого прибутку чи невідшкодованих збитків за поточний та попередні роки, а також використання прибутку в звітному періоді здійснюється на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» [3].

За кредитом цього рахунку відображається збільшення суми прибутку від усіх видів діяльності, за дебетом – фіксуються збитки та використання прибутку.

Рахунок 44 містить такі субрахунки:

- 441 «Прибуток нерозподілений»;
- 442 «Непокриті збитки»;
- 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді».

На субрахунку 441 обліковується наявність і рух нерозподіленого прибутку.

На субрахунку 442 фіксуються збитки, що залишаються непокритими; їх погашення може здійснюватися за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного капіталу та інших джерел.

На субрахунку 443 відображається спрямування прибутку – зокрема, між учасниками підприємства чи на формування резервів.

Порядок використання прибутку визначається власником (власниками) підприємства або уповноваженим органом відповідно до статутних положень.

У ТзОВ xxxxxxxx в умовах автоматизованої облікової системи на базі програмного продукту «1С:Підприємство 8.0» визначення фінансових результатів відбувається шляхом виконання таких послідовних процедур:

- закриття рахунків класів 7 і 9;

- обчислення податку на прибуток;
- закриття субрахунку 981;
- визначення кінцевого фінансового результату (прибуток/збиток);
- списання отриманого фінансового результату.

Послідовність виконання зазначених процедур в ТЗОВ xxxxxxxx із застосуванням електронних форм документів у середовищі «1С» наведено в таблиці 2.18.

Таблиця 2.18

**Алгоритм визначення фінансових результатів діяльності в ТЗОВ xxxxxxxx
в рамках програми «1С: Підприємство» (Конфігурація
«1С: Бухгалтерія 8.0»)**

№ п/п	Процедура	На підставі електро- нного документа	Реєстрація в системі 1С: Під-во	Кореспонденція рахунків (проводки)	
				дебет	кредит
1	2	3	4	5	6
1	<i>Закриття рахунків 7-го і 9-го класів</i>	<i>Визначення Фінансових результатів</i>	Журнал операцій	701, 702, 703 71 791 791	791 791 901, 902, 903, 92,93, 94, 704
2	Розрахунки за податком на прибуток:				
	— визначення бази оподаткування	Оборотно-сальдова відомість, сальдо рахунка 791; Декларація про прибуток			
	— нарахування податку	Розрахунки за податком на прибуток (25 % бази прибутку)	Журнал операцій	981	6413
	— закриття рахунка 981	Визначення Фінансових результатів	Журнал операцій	791	981
3	<i>Визначення і списання фінансових результатів</i>	<i>Визначення Фінансових результатів</i>	Журнал операцій	791	441

Для коректного здійснення процедури закриття та списання рахунків 7-го і 9-го класів застосовується документ «Визначення фінансових результатів». У

ТзОВ xxxxxxxx процес діалогово-автоматизованого формування цього документа в середовищі програми 1С:Підприємство наведений на рисунку 2.6.

Рис. 2.6. Діалогово-автоматизоване відображення документа «Визначення Фінансових результатів» у ТзОВ xxxxxxxx в рамках програми «1С: Підприємство» (Конфігурація «1С:Бухгалтерія 8.0»)

Як показано на рис. 2.6, у діалогову форму документа «Визначення фінансових результатів» вводяться такі реквізити:

- дата – кінець звітного облікового періоду;
- організація – найменування підприємства;
- закривати доходи та витрати (на рахунок 79) – встановлюється відповідна позначка.

Після виконання документа «Визначення фінансових результатів» автоматично відбувається списання:

- доходів – з дебету рахунка 701 на кредит рахунка 791;
- витрат – з кредиту рахунків 901 на дебет рахунка 791 [46].

Таким чином, правильна організація обліку доходів і витрат забезпечує підприємству оперативну та достовірну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

2.4. Організація системи внутрішньогосподарського контролю реалізації товарів на підприємстві

Успішна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання значною мірою залежить від грамотно вибудованої та ефективно функціонуючої системи внутрішнього контролю. Під внутрішнім контролем розуміють комплекс взаємопов'язаних елементів, принципів і процедур, що впроваджені в межах підприємства та спрямовані на забезпечення виконання його основних функцій.

Організація внутрішньогосподарського контролю реалізації товарів на підприємстві передбачає системний підхід до перевірки всіх етапів процесу продажу продукції – від укладання договорів та первинного оформлення документів до відображення даних у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Основною метою контролю є забезпечення достовірності облікової інформації, запобігання порушенням та мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних із реалізацією товарів.

Внутрішній контроль виступає формою незалежного нагляду з боку власників, керівництва або уповноваженої ними особи, яка здійснює перевірку з метою запобігання порушенням законодавчих вимог, непродуктивному використанню ресурсів, перевитратам, а також невиконанню планів виробничо-господарської та стратегічної діяльності підприємства.

Особливість такої системи полягає в тому, що вона не лише виявляє потенційні ризики, а й за допомогою спеціальних процедур і методик сприяє їх мінімізації. Для того, щоб контроль був упорядкованим, необхідно дотримуватися певних етапів його здійснення [16].

Виділяють низку послідовних стадій проведення внутрішньогосподарського контролю розрахунків із покупцями та замовниками (рис. 2.7).

Процес контролю розрахунків із замовниками та покупцями розпочинається з аналізу дотримання умов укладених договорів щодо продажу товарів.

Рис. 2.7. Етапи проведення внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками у ТзОВ xxxxxxx

Виходячи з цього, було визначено послідовні стадії внутрішнього контролю операцій із реалізації товарів у ТзОВ xxxxxxx (рис. 2.8).

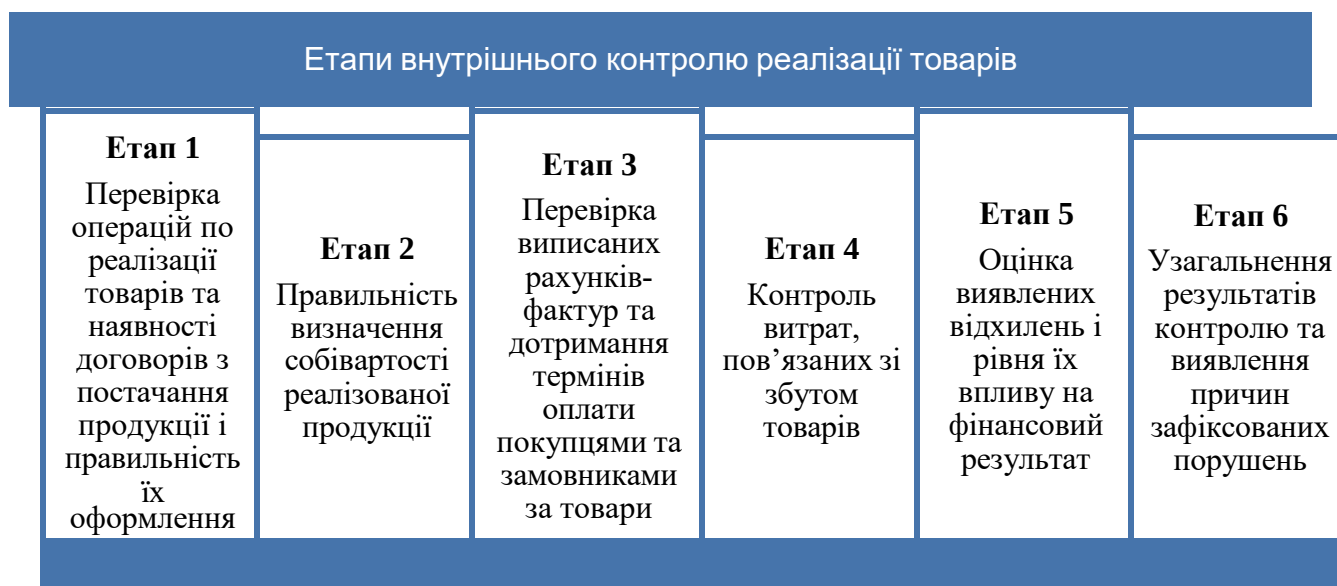

Рис. 2.8. Етапи внутрішнього контролю реалізації товарів у ТзОВ xxxxxxx

Такий алгоритм дозволяє окреслити послідовність ключових стадій внутрішнього контролю операцій із реалізації товарів. Кожна сфера обліку використовує власні інформаційні джерела контролю. Так, інформаційна база внутрішнього контролю продажу продукції та розрахунків із покупцями й замовниками охоплює первинні документи, облікові реєстри та фінансову звітність підприємства.

До джерел інформації внутрішнього контролю операцій із реалізації товарів також належать документи, що підтверджують правосуб'єктність підприємства та законність його діяльності, а саме: реєстраційні документи підприємства, установчі акти, ліцензії, сертифікати відповідності продукції, документи акредитації, а також укладені договори з покупцями та контрагентами [14].

Метод внутрішнього контролю розглядається як сукупність інструментів і прийомів, що дозволяють систематизувати та виявляти потенційні порушення, неточності чи зловживання при обліковому відображенні стану активів та зобов'язань підприємства.

На сьогодні в українській науковій літературі не сформовано єдиного підходу щодо універсальної класифікації методів внутрішнього контролю.

Зазвичай виокремлюють шість основних груп таких методів: розподіл функцій і відповідальності; система взаємних незалежних перевірок; контроль за документацією; розрахунково-аналітичні прийоми; узагальнення та реалізація результатів контролю; застосування фізичних засобів безпеки та охорони [8].

Вибір конкретного інструментарію контролю залежить від ряду чинників, серед яких – наявність внутрішніх корпоративних регламентів, характер діяльності підприємства, ступінь автоматизації обліку та використання програмного забезпечення [7].

На нашу думку, у процесі внутрішнього контролю розрахунків із покупцями та замовниками доцільно застосовувати два основні методичних підходи – документальні і фактичні перевірки.

Таблиця 2.19

**Методичні прийоми для виявлення порушень щодо розрахунків
покупцями та замовниками ***

Методичний прийом		Порушення, які можуть бути виявлені
Документальна перевірка	Перевірка документів за формальними ознаками	Неточність документів: рахунків-фактур, накладних, товарно-транспортних накладних і т.п.; відсутність необхідних реквізитів на документах; неправильне та несвоєчасне відображення дат документів; невідповідність підписів суб'єктів, ким були складені документи
	Перевірка документів за змістом	Незаконне за фіксування операцій в документах.
	Арифметична перевірка	Неправильні підрахунки залишків дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги; приховання достовірних сум.
	Зустрічна перевірка	Наявність виправлень в документах та відображення господарських операцій, що суперечать логіці.
	Оцінка законності й обґрунтованості господарських операцій	Не вірно та незаконно відображені господарські операції в документах, не правильно вказані суми.
Фактична перевірка	Інвентаризація	Неправильно відображені суми в договорах, в рахунках-фактурах, терміни виникнення заборгованості дебіторів.
	Отримання письмових пояснень та довідок	Не вірно оформлені довідки або неправильно дані пояснення щодо виникнення питань за розрахунками з покупцями та замовниками.

* Власне узагальнення

У ході проведення внутрішнього контролю товарних операцій, так само як і перевірки розрахунків із покупцями та замовниками, для отримання достовірних підтверджень застосовуються два основних методичних інструменти: перевірка документів та фактичний контроль. Водночас ключова різниця полягає в тому, що для контролю товарів додатково використовують контрольні вимірювання та експертно-лабораторні методи оцінки.

Тому при здійсненні внутрішнього контролю розрахунків із покупцями чи замовниками контролер повинен усвідомлювати, що навіть бездоганно оформлена документація може приховувати помилки чи порушення, які негативно впливають на діяльність підприємства (див. табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Ймовірні порушення, що можуть бути виявлені за результатами контролю у розрахунках з покупцями та замовниками*

Зміст порушення	Нормативний акт, положення якого порушено	Результати порушення
1. Неправильна класифікація дебіторської заборгованості	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Викривлюються показники фінансової звітності
2. Відсутність первинних документів або неналежне їх оформлення	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», ПКУ, Положення «Про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку»	Невірно складена фінансова звітність підприємства, тобто неправильне ведення бухгалтерського та фінансового обліку
3. Погашення дебіторської заборгованості покупців, а саме розрахунків з готівкою із можливим не оприбуткуванням в касу та списання такої заборгованості на безнадійну (шахрайство)	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Списана з балансу безнадійна заборгованість автоматично потрапляє до інших операційних витрат. Різниця, яка виникає, якщо недостатньо резерву сумнівних боргів списується на витрати періоду
4. Невідповідність методики нарахування резерву сумнівних боргів з методикою, визначеною Наказом про облікову політику	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Як, результат неправильне ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності
5. Неправильне відображення кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку (361,362)	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Результатом такого порушення є неправильне ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності
6. Не вірне відображення за статтями Балансу залишків заборгованості або перекручування залишків дебіторської заборгованості	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Положення «Про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку»	Завищення залишків дебіторської заборгованості може привести, навіть до банкрутства підприємства.
7. Відсутність звірок взаємних розрахунків	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань	Наявність фальсифікацій, перекручення.

* Власне узагальнення

Під час проведення контролю із випуску та реалізації товарів контролер може виявити порушення, наведені в табл. 2.21.

Ймовірні порушення, що можуть бути виявлені за результатами контролю реалізації товарів *

Зміст порушення	Нормативний акт, положення якого порушено	Результати порушення
Нестача товарів	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань	Може призвести до перебоїв у процесі реалізації товарів, зростання собівартості, до збитків
Завищення собівартості товарів	НП(С)БО 16 «Витрати»	Призводить до
		невиправданого завищення прибутку або навпаки
Зниження доходу від реалізації	НП(С)БО 15 «Доходи»	Крадіжка
Наявність непідтвердженої дебіторської заборгованості	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань	Викривлення фінансової звітності

* Власне узагальнення

На основі наведеного вище можна зробити висновок, що зазначені порушення мають істотний вплив як на фінансові результати підприємства, так і на ведення бухгалтерського обліку та підготовку фінансової звітності. Проведений аналіз підтверджує значущість внутрішнього контролю, оскільки його роль у функціонуванні підприємства є надзвичайно важливою. У результаті дослідження механізму внутрішнього контролю, зокрема в частині реалізації товарів та розрахунків із покупцями та замовниками, можна виділити такі особливості:

- необхідність чіткої ідентифікації функцій внутрішнього контролю на підприємстві: розрахунки з покупцями і замовниками представляють дебіторську заборгованість, своєчасне погашення якої впливає на ліквідність, тоді як реалізація товарів формує дохід, що визначає фінансовий стан підприємства;

- важливість встановлення послідовності та правил проведення внутрішнього контролю щодо розрахунків і реалізації товарів з метою недопущення можливих помилок в облікових процедурах і забезпечення

менеджменту достовірною інформацією для ухвалення ефективних управлінських рішень.

Результати дослідження демонструють, що значну частину потенційних порушень та недоліків у діяльності підприємства можна виявити шляхом застосування належних методичних інструментів внутрішнього контролю. Налагоджена та ефективно функціонуюча система внутрішнього контролю є ключовим чинником стабільного розвитку підприємства та вдосконалення його діяльності в майбутньому.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

3.1. Напрями удосконалення облікової політики підприємств торгівлі як інструменту управління фінансовими ризиками

У сучасних умовах функціонування бізнесу підприємства нерідко стикаються з різноманітними фінансовими ризиками, які здатні впливати на їхню платоспроможність, ліквідність та ефективність діяльності.

Одним із головних механізмів управління такими ризиками виступає грамотно сформульована та адаптована до специфіки підприємства облікова політика. Вона регламентує порядок ведення бухгалтерського обліку, методику формування доходів і витрат, способи оцінки активів і зобов'язань, що прямо впливає на кінцеві фінансові показники та рівень ризиковості господарської діяльності [20].

Оптимізація в обліковій політиці сприяє підвищенню прозорості фінансової звітності, покращенню процесів прийняття управлінських рішень, зменшенню ймовірності податкових ризиків, валютних втрат, простроченої дебіторської заборгованості та інших негативних чинників. Водночас гнучкість системи облікової політики дозволяє підприємству оперативно реагувати на зміни нормативно-правового середовища та ринкових умов, що забезпечує стабільність його діяльності у довгостроковій перспективі.

Активна цифровізація бізнес-процесів і застосування автоматизованих систем бухгалтерського обліку створюють нові інструменти для модернізації облікової політики. Зокрема, це забезпечує підвищення швидкості обробки облікових операцій, зниження ймовірності помилок за рахунок мінімізації ручних процесів та підвищення точності фінансової інформації [48].

У зв'язку з цим особливо значущим є визначення шляхів удосконалення облікової політики як ключового засобу управління фінансовими ризиками. Це

дозволяє компанії ефективно контролювати фінансові ресурси, підтримувати стабільність бізнесу та сприяти його безперервному розвитку в умовах конкуренції.

Вчасне надходження коштів від покупців і контрагентів є надзвичайно важливим для забезпечення фінансової стійкості підприємства. Запровадження дієвих механізмів контролю сприяє зниженню рівня прострочених платежів, оптимізації грошових потоків і зменшенню можливих фінансових втрат (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Запропоновані контрольні механізми для мінімізації ризиків простроченої дебіторської заборгованості у ТзОВ xxxxxxxx

Категорія заходів	Контрольні механізми
Автоматизовані нагадування	- E-mail-розсилки (нагадування за 7 днів, 3 дні, 1 день до дедлайну); -SMS-сповіщення про необхідність оплати; -Push-сповіщення в мобільному додатку; - автоматизовані голосові дзвінки.
Визначення кредитних лімітів та умов оплати	- встановлення індивідуальних кредитних лімітів для клієнтів; - поетапна оплата для нових або ненадійних клієнтів; - знижки за своєчасну оплату (наприклад, 2% при оплаті протягом 10 днів).
Контроль дебіторської заборгованості	- регулярний аналіз платіжної дисципліни клієнтів; - використання скорингових моделей для оцінки фінансового стану контрагентів; -впровадження рейтингової системи клієнтів (А – надійні, В – середньої надійності, С – високоризикові).
Чіткі умови договорів та штрафні санкції	- прописані строки оплати та відповідальність за порушення; - механізм нарахування штрафних санкцій за прострочення; - можливість припинення постачання товарів чи послуг у разі несплати.
Факторинг та страхування заборгованості	- передача дебіторської заборгованості банку або факторинговій компанії; - страхування дебіторської заборгованості для компенсації можливих втрат.
Активне управління стягненням заборгованості	- телефонні дзвінки клієнтам після прострочення; - офіційні листи-вимоги про сплату боргу; - передача справи в колекторську службу або юридичний відділ; - судовий розгляд як крайній захід.

У таблиці 3.1 систематизовано ключові інструменти нагляду та контролю за станом дебіторської заборгованості, які допомагають своєчасно інформувати контрагентів про необхідність погашення заборгованості та зменшувати ймовірність фінансових втрат підприємства.

Для зниження ризику виникнення прострочених боргових зобов'язань на підприємстві варто застосовувати комплексний підхід до організації контролю, який забезпечує вчасність нагадувань про оплату, запобігає накопиченню боргів та сприяє ефективному управлінню фінансовими ресурсами.

Одним із важливих елементів контролю є автоматизовані нагадування щодо строків платежів. Вони можуть включати електронні листи, що надсилаються за певний проміжок часу до кінцевої дати оплати (наприклад, за тиждень, три дні та за день до дедлайну), додаткові SMS-повідомлення або push-сповіщення в мобільному застосунку. Також результативним методом впливу є автоматичні голосові дзвінки, що забезпечують прямий контакт із клієнтом [17].

Суттєве значення для управління дебіторською заборгованістю має встановлення кредитних лімітів та умов оплати. Підприємство може визначати персоналізовані фінансові обмеження залежно від платіжної дисципліни покупця. Для нових або ризикових клієнтів доцільно застосовувати часткову передоплату, що зменшує ризик непогашення боргу. Крім того, корисним стимулом для своєчасного розрахунку є знижка за швидку оплату (наприклад, 2% у випадку оплати протягом 10 днів).

Ефективне управління дебіторською заборгованістю включає систематичний моніторинг платіжної дисципліни, що дозволяє визначати потенційно проблемних контрагентів ще на початкових етапах. Застосування скорингових методик допомагає оцінити платоспроможність покупців та прогнозувати вірогідність несвоєчасних платежів.

Окремої уваги потребує формування договірних умов та механізмів відповідальності. Договори мають містити чітке визначення строків розрахунків та санкцій за їх порушення. Доцільно передбачати систему пені за

затримку платежу, а також положення про призупинення поставок чи надання послуг при наявності непогашеної заборгованості, що дисциплінує клієнтів.

Для додаткового зниження ризиків можуть застосовуватися факторингові операції та страхування дебіторської заборгованості. Передача вимоги факторинговій компанії або банку дозволяє оперативно отримати грошові кошти та уникнути касових розривів. Страхування ж забезпечує відшкодування втрат у випадку неплатежів [9].

Якщо борг все-таки виникає, слід вживати активних заходів щодо його погашення. Спочатку варто здійснювати телефонні нагадування після закінчення строку платежу. У разі відсутності реакції використовуються офіційні листи-вимоги. Якщо прострочення є суттєвим, доцільно передавати справу колекторам або юридичному відділу. Судовий розгляд застосовується як крайній інструмент примусового стягнення.

Запропонована багаторівнева система контролю дебіторської заборгованості дозволяє зменшити ризики неплатежів, поліпшити дисципліну контрагентів та зміцнити загальну фінансову стійкість підприємства. Автоматизація нагадувань, оцінювання кредитоспроможності клієнтів, грамотне формулювання умов договорів і швидка реакція на прострочення — це основні чинники, що забезпечують результативність управління дебіторською заборгованістю.

В умовах високої конкуренції та підвищених фінансових ризиків грамотне управління дебіторською заборгованістю є важливою складовою стабільної діяльності ТзОВ xxxxxxxx. Затримка платежів і ненадійні контрагенти можуть серйозно впливати на фінансову стабільність бізнесу. З метою мінімізації ризиків пропонується впровадження рейтингового підходу до класифікації клієнтів.

Перед здійсненням класифікації необхідно визначити ключові критерії оцінки, серед яких можуть бути показники платоспроможності та фінансової стабільності; кредитна історія та дотримання договірних зобов'язань; термін

співпраці; регулярність та обсяг закупівель; наявність рекомендацій та відгуків від інших контрагентів.

Згідно з цією системою клієнти розподіляються за рівнем надійності на три групи:

А – надійні;

В – з помірним рівнем ризику;

С – потенційно ризикові.

Такий формат підходу дозволяє адаптувати умови партнерської взаємодії для кожної категорії клієнтів, оптимізувати кредитні ліміти та забезпечити своєчасну мінімізацію загроз для фінансової стійкості підприємства. На підставі проведеної оцінки контрагенти розподіляються за відповідними групами (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Рейтингова система оцінки клієнтів рекомендована для

ТзОВ xxxxxxxx*

Категорія	Опис	Умови співпраці	Контрольні заходи
А (надійні клієнти)	Довготривалі партнери, без прострочень, стабільна фінансова діяльність.	Максимально лояльні умови: тривалий відтермінування платежу, мінімальний контроль.	Мінімальний контроль, автоматичне продовження договорів.
В (середньої надійності)	Є незначні прострочення або недостатня історія співпраці, фінансове становище середнє.	Обмежене відтермінування платежів, додаткові гарантії (авансові платежі, страхування угод).	Періодичний моніторинг платежів, нагадування про строки оплати.
С (високоризикові)	Часті затримки оплати, слабка фінансова звітність, коротка історія співпраці.	Мінімальне відтермінування або 100% передоплата.	Посилений контроль, юридичне забезпечення угод, можливе припинення співпраці.

* Власне узагальнення

Для контрагентів із підвищеним рівнем ризику доцільно застосовувати такі заходи:

- факторинг – передання дебіторської заборгованості банківським або фінансовим структурам;
- страхування платіжних операцій – покриття можливих втрат страховими компаніями у випадку непогашення боргу;
- юридичний контроль – оформлення договорів із чітко прописаними штрафними санкціями за несвоєчасну оплату;
- обмеження ділових операцій – співпраця виключно на умовах передоплати або повне припинення взаємодії.

Впровадження рейтингової моделі оцінювання контрагентів у ТзОВ xxxxxxxx не лише сприяє зменшенню ризиків неплатежів, а й підвищує результативність фінансового менеджменту, що позитивно впливає на стабільність та перспективний розвиток компанії.

Пропонується внести уточнення до Наказу щодо облікової політики підприємства, доповнивши його положеннями щодо конкретизації дебіторської заборгованості, зокрема оцінювання надійності клієнтів. Рекомендовано впровадження системи рейтингового аналізу, яка дозволяє розподіляти клієнтів за рівнем фінансової дисципліни на:

- А– надійні партнери, що не допускають порушень строків оплати;
- В – контрагенти середнього рівня надійності, які іноді затримують платежі, але загалом виконують зобов'язання;
- С – партнери з високими ризиками, які регулярно порушують договірні строки або перебувають у нестабільному фінансовому стані.

Такий підхід дозволяє адаптувати умови співпраці до кожної категорії клієнтів, у тому числі встановлювати індивідуальні кредитні ліміти та вимоги до гарантій оплати.

Система заходів для запобігання виникненню проблемної заборгованості:

- впровадження автоматизованих повідомлень про наближення терміну платежу;

- встановлення критичних меж прострочення, після яких застосовуються відповідні заходи впливу, включно з припиненням поставок або передачею матеріалів до юридичного відділу;

- проведення постійного моніторингу стану дебіторської заборгованості з метою своєчасного виявлення негативних тенденцій та реакції на них.

У межах цього ж розділу можуть бути визначені:

- засоби і способи контролю за станом заборгованості, включаючи кредитні ліміти та умови оплати;

- порядок інформування клієнтів про наближення строку платежу (повідомлення, дзвінки, автоматичні сигнали);

- механізми реагування на проблемні борги, зокрема застосування штрафів, передачу вимог факторинговим компаніям або примусове стягнення через суд;

- відповідальні посадові особи, які здійснюють контроль, ухвалюють рішення та координують дії в разі виникнення простроченої заборгованості.

Отже, удосконалення облікової політики підприємства забезпечує формування чітких регламентів і процедур контролю, які дозволяють мінімізувати ризики неплатежів та зміцнити фінансову стійкість суб'єкта господарювання в умовах ринкової невизначеності.

3.2. Перспективи впровадження сучасних інформаційних технологій та прикладних автоматизованих рішень в обліковому процесі підприємств торгівлі

У реаліях інтенсивного розвитку цифрових технологій автоматизація системи бухгалтерського обліку перетворюється на ключову умову результативного управління підприємством. Використання інформаційних

інструментів забезпечує високу точність, оперативність та прозорість облікових процесів, що позитивно впливає на ефективність та конкурентні переваги бізнесу. Інтеграція сучасного програмного забезпечення дозволяє скоротити вплив людського чинника, знизити ймовірність помилок, посилити контроль за фінансовими операціями та забезпечити своєчасне формування звітності.

Особливо важливу роль цифрові технології відіграють на підприємствах, що працюють у сфері торгівлі, де значний обсяг операцій з постачальниками, покупцями та державними структурами потребує високого рівня автоматизації. Використання професійних бухгалтерських систем сприяє ефективному управлінню товарними запасами, моніторингу дебіторської заборгованості, інтеграції фінансового обліку з банківськими сервісами та оптимізації податкового документообігу [10].

Розширення можливостей хмарних сервісів, платформ інтеграції даних та аналітичних модулів створює новий простір для модернізації облікових процесів. Застосування сучасних цифрових рішень не лише оптимізує ведення бухгалтерського обліку, але й підвищує якість фінансового аналізу та сприяє прийняттю стратегічно обґрунтованих управлінських рішень. У цьому контексті важливим є визначення перспективних напрямів диджиталізації бухгалтерського обліку, які дадуть змогу підприємствам адаптуватися до швидкозмінного ринкового середовища та підтримувати фінансову стабільність [49].

Для ТзОВ ххххххх, що функціонує в торговельному секторі, вибір оптимальної облікової системи має особливе значення у зв'язку з такими чинниками:

- різноманітний асортимент продукції – потреба в ефективному контролі складських залишків і управлінні тисячами номенклатурних позицій;
- проведення розрахунків з покупцями – важливість контролю строків погашення дебіторської заборгованості та аналізу грошових потоків;

- адміністрування ПДВ і податкових процедур – необхідність автоматизувати облік податкових накладних і декларацій для зниження податкових ризиків;

- банківська інтеграція – автоматичний імпорт виписок та прискорення обробки платежів;

- цифровий документообіг – оперативне формування видаткових накладних, рахунків-фактур, актів звірки та інших бухгалтерських документів.

Беручи до уваги ці аспекти, підприємству необхідно впровадити функціональне, інтуїтивне та адаптивне програмне забезпечення, яке забезпечить безперервність та точність контролю фінансово-господарських процесів. Доцільний вибір системи дозволяє оптимізувати бухгалтерський облік, забезпечити надійну фінансову аналітику, знизити операційні ризики та підвищити якість управлінських рішень

У таблиці 3.3 наведено порівняльну характеристику найбільш поширених рішень для автоматизації бухгалтерського обліку. Підсумовуючи результати аналізу, можна зробити висновок, що MASTER:Бухгалтерія є найбільш придатним програмним продуктом для діяльності ТзОВ xxxxxxxx, оскільки забезпечує повноцінний складський облік, ефективний контроль взаєморозрахунків і розширені можливості налаштування фінансової звітності.

Таблиця 3.3

Порівняння популярних бухгалтерських програм*

Критерій	MASTER:Бухгалтерія	М.Е.Doc	Дебет Плюс	SAP S/4HANA
Тип	Локальна та хмарна версія	Хмарна	Локальна	ERP-система для комплексного управління бізнес-процесами
Облік товарних запасів	Детальний облік, склади, партії	Відсутній	Простий складський облік	Підтримується, інтегрований з іншими модулями управління запасами
Облік дебіторської заборгованості	Автоматизований контроль	Відсутній	Обмежений	Інтелектуальні аналітичні інструменти для управління дебіторкою

Податковий облік (ПДВ)	Автоматичний розрахунок ПДВ, податкові накладні	Формування та подання звітності	Обмежена підтримка ПДВ	Автоматизація розрахунку ПДВ, інтеграція з податковими органами
Інтеграція з банками	API для банківських операцій	Відсутня	Відсутня	Повна інтеграція з банківськими системами та платіжними платформами
Фінансова звітність	Повний пакет звітів	Лише звітність	Базовий фінансовий облік	Розширена фінансова звітність, можливість налаштування під специфіку компанії
Автоматизація продажів	Автоформування документів, інтеграція з CRM	Відсутня	Мінімальна підтримка	Повноцінна автоматизація продажів, CRM та аналітика, інтеграція з маркетингом
Вартість	Середня	Доступна	Доступна	Висока, націлена на великі корпорації, з високими витратами на впровадження
Переваги	Гнучке налаштування, підтримка виробничого та торговельного обліку	Зручний документо обіг, електронна звітність	Просте рішення для бухгалтерії	Потужне ERP-рішення, охоплює всі бізнес-процеси, можливість масштабування на міжнародному рівні

* Власне узагальнення

Вибір програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку відіграє ключову роль для торговельного підприємства, оскільки від нього залежить ефективність фінансового менеджменту, контроль за товарними залишками, ведення податкової звітності та взаємодія з покупцями. MASTER:Бухгалтерія виступає оптимальним рішенням завдяки широкому функціоналу, що відповідає потребам оптової торгівлі.

Однією з основних переваг є можливість детального управління запасами. Система підтримує облік за партіями, фіксацію строків придатності, контроль складських залишків та встановлення порогових рівнів товару. Наявність механізму резервування продукції гарантує уникнення реалізації товарів, які вже зарезервовані іншими клієнтами, що особливо важливо в

оптовій діяльності. Також програмне забезпечення сумісне з торговим обладнанням (сканерами штрихкодів, чековими принтерами), що прискорює процеси реалізації та логістики [46].

MASTER:Бухгалтерія також надає інструменти для контролю дебіторської заборгованості. Підприємство може автоматизувати відслідковування строків оплат, надсилання нагадувань покупцям, формувати аналітичні звіти та оцінювати надійність партнерів. Це дозволяє зменшити ризик прострочених платежів і оптимізувати рух коштів.

Важливою перевагою є автоматизація документообігу та операцій з продажу. Система забезпечує швидке формування рахунків, накладних, договорів, що знижує адміністративне навантаження. Гнучкі інструменти ціноутворення дозволяють встановлювати персональні знижки та спеціальні комерційні умови. Крім того, програмний продукт може взаємодіяти з CRM-системами, сприяючи ефективному управлінню клієнтською базою та підвищенню продуктивності відділу продажу.

MASTER:Бухгалтерія має розширений функціонал для податкового обліку: автоматичний розрахунок податків, створення податкових накладних, взаємодія з М.Е.Дос для відправлення звітності. Підтримка міжнародних стандартів бухгалтерського обліку робить систему зручним інструментом також для підприємств, які працюють із закордонними контрагентами.

Програма також інтегрується з банківськими платформами. Вона дозволяє автоматично завантажувати банківські виписки для звіряння платежів, що мінімізує ймовірність помилок. За допомогою модуля платіжних доручень можна здійснювати перекази безпосередньо через програмний інтерфейс.

Гнучка тарифна політика забезпечує доступність системи як для менших підприємств, так і для великих структур. Компанія може поступово розширювати функціонал, додаючи потрібні модулі, що дозволяє адаптувати програму під конкретні вимоги бізнесу без зайвих витрат.

Отже, MASTER:Бухгалтерія є найефективнішим рішенням для ТзОВ xxxxxxxx, яке здійснює роздрібну торгівлю. Ця система забезпечує повноцінне

управління товарними запасами, автоматизує процес реалізації, дозволяє контролювати дебіторську заборгованість, має зручний податковий функціонал і підтримує інтеграцію з банками. Використання цього продукту надає підприємству сучасний, надійний та адаптивний інструмент для управління обліком і фінансовими потоками.

Процес впровадження MASTER:Бухгалтерія є поетапним та вимагає структурованого планування та поступового запуску. Для досягнення максимальної результативності інтеграції даного програмного продукту необхідно дотримуватись визначених послідовних кроків.

Таким чином, нами сформовано етапи практичного впровадження програмного комплексу MASTER:Бухгалтерія на ТЗОВ xxxxxxxx (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Етапи впровадження MASTER:Бухгалтерія у ТЗОВ xxxxxxxx*

№	Етап	Опис
1	Аналіз потреб підприємства	-визначення цілей автоматизації, -аналіз облікових процесів, -вибір відповідної редакції MASTER:Бухгалтерія.
2	Закупівля та встановлення програмного забезпечення	-придбання ліцензії, -встановлення програми на сервер та робочі станції, -налаштування підключення до бази даних.
3	Налаштування програми під специфіку підприємства	- внесення реквізитів підприємства, -налаштування облікової політики, плану рахунків, інтеграцій з іншими системами.
4	Перенесення даних із попередніх систем	- імпорт довідників (контрагенти, товари, послуги), - введення початкових залишків, - перенесення історичних даних (за потреби).
5	Навчання персоналу	- проведення тренінгів для бухгалтерів і фінансових менеджерів, - створення інструкцій з використання програми.
6	Тестування та запуск в експлуатацію	- проведення тестового періоду роботи, - перевірка коректності облікових записів, - формування першої звітності, - виправлення можливих помилок.
7	Технічна підтримка та оптимізація	- регулярне оновлення програми, - контроль роботи системи, -усунення технічних збоїв, - додаткове навчання персоналу за необхідності.

* Власне узагальнення

Як видно з таблиці 3.4, впровадження програмного продукту MASTER:Бухгалтерія на ТзОВ xxxxxxxx розпочинається з аналізу вимог підприємства та формування цілей автоматизації. На цьому етапі керівництво спільно з бухгалтерською службою визначає процеси, які потребують цифровізації, оцінює особливості облікової діяльності та обирає версію програмного забезпечення, найбільш придатну для специфіки бізнесу. Після цього проводиться придбання та інсталяція системи: ліцензований продукт MASTER:Бухгалтерія встановлюється на сервер та робочі пристрої працівників, здійснюється первинне конфігурування, забезпечується підключення до бази даних.

Наступним кроком є адаптація програми до діяльності ТзОВ xxxxxxxx. До неї входить заповнення інформаційних реквізитів підприємства, налаштування принципів облікової політики, коригування плану рахунків та інтеграція з іншими застосунками, такими як банківські сервіси, CRM-платформи або логістичні модулі.

Важливим етапом виступає перенесення інформації з попередніх баз обліку. Для забезпечення цілісності бухгалтерських даних здійснюється імпорт контрагентів, номенклатури товарів і послуг, введення стартових залишків, а за необхідності – перенесення історичних транзакцій.

Для результативного використання системи працівники проходять навчання. Організуються тренінги для фахівців обліку та фінансової аналітики, надаються робочі інструкції та методичні матеріали, що дозволяє мінімізувати ймовірні помилки користувачів і підвищити продуктивність роботи персоналу. Після цього проводиться тестування функціоналу. У межах тестового режиму перевіряється правильність реалізації господарських операцій, точність бухгалтерських проведення, формування звітності, а всі знайдені неточності усуваються до вводу системи в експлуатацію [1].

Фінальним етапом є супровід і технічна підтримка. Система регулярно оновлюється, здійснюється моніторинг продуктивності, ліквідовуються

технічні проблеми. За потреби проводиться додаткове підвищення кваліфікації персоналу, що дозволяє підвищити ефективність використання MASTER:Бухгалтерія та вдосконалити облікову діяльність.

Системне і послідовне виконання всіх зазначених кроків забезпечує результативне впровадження MASTER:Бухгалтерія, сприяє оптимізації бухгалтерського обліку на підприємстві та посиленню оперативної та фінансової керованості.

Успішна інтеграція MASTER:Бухгалтерія надає компанії сучасну автоматизовану платформу для ведення обліку, підвищує точність фінансової інформації, оптимізує документообіг та спрощує формування податкової звітності.

В умовах активної цифровізації бізнес-середовища бухгалтерська діяльність дедалі більше базується на комп'ютеризованих системах та автоматизованому адмініструванні даних. Для роботи з сучасними цифровими рішеннями, програмами обліку та аналітичними інструментами бухгалтери повинні володіти розвинутими цифровими навичками (рис. 3.1), що не лише забезпечує правильність і оперативність облікових процесів, але й загалом підвищує ефективність функціонування підприємства.

На рисунку 3.1 представлено ключові цифрові компетентності бухгалтера, які забезпечують результативне виконання професійних обов'язків у середовищі автоматизованих та комп'ютеризованих облікових систем. Після окреслення основних цифрових навичок бухгалтера необхідним є формування матриці компетенцій — дієвого механізму оцінювання та розвитку професійних умінь працівників.

Матриця компетенцій задає чіткі стандарти для оцінювання професійного рівня бухгалтерів та сприяє формуванню індивідуальних планів розвитку. Вона також стає підґрунтям для організації ефективного професійного навчання, оскільки допомагає ідентифікувати саме ті компетенції, які потребують удосконалення в умовах впровадження новітніх інформаційних рішень. Важливо підкреслити, що освітні програми мають бути систематичними та

постійно актуалізуватися відповідно до змін технологічного середовища і бізнес-вимог, а регулярний аналіз їх результативності дозволяє оперативно вносити корективи в процес навчання.

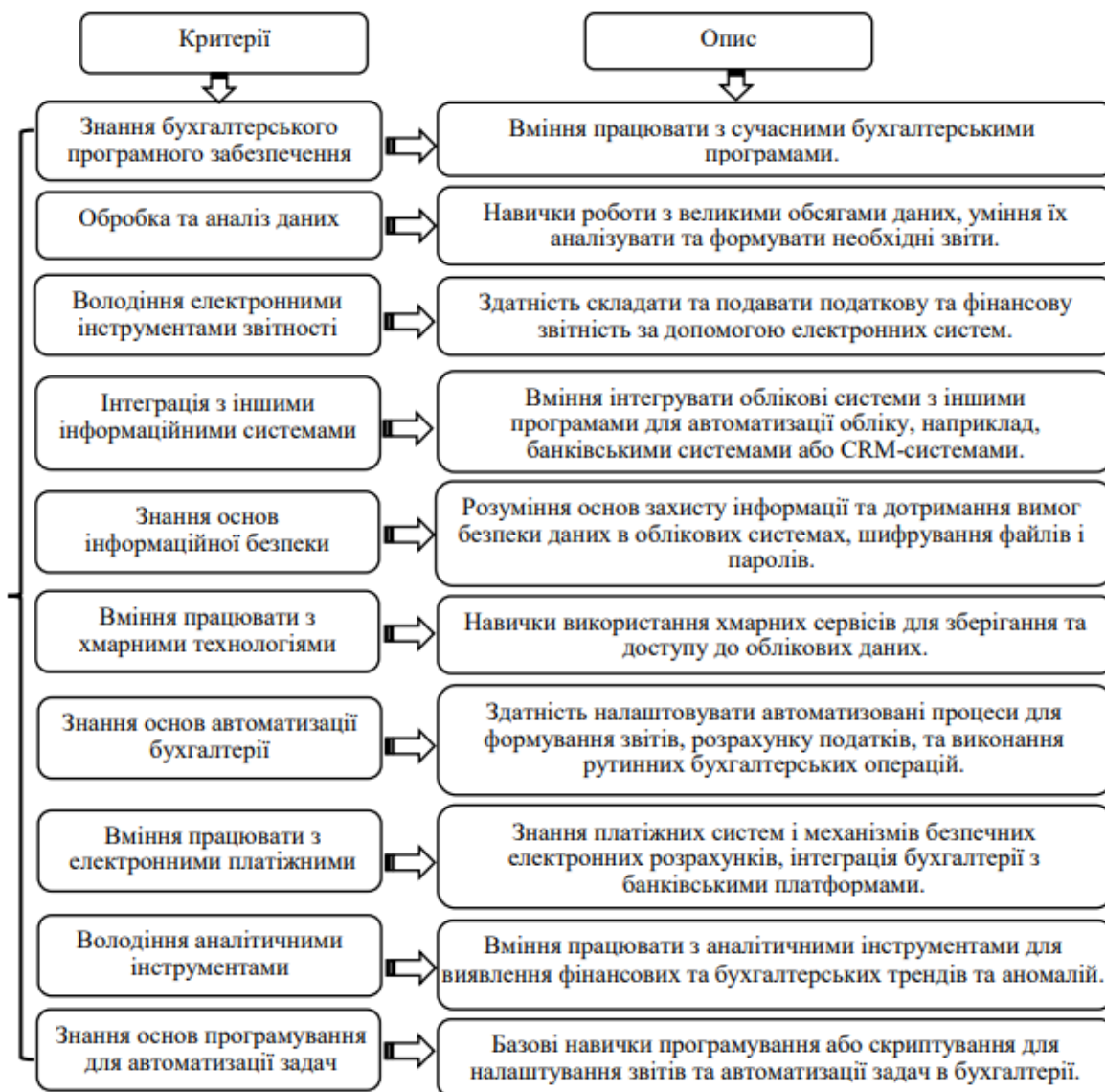

Рис. 3.1. Вимоги до цифрових компетенцій бухгалтера*

* Власне узагальнення

Така матриця дає змогу не лише визначити ступінь володіння працівниками певними навичками, але й виступає базою для подальшого вдосконалення їхньої кваліфікації та планування кар'єрного розвитку. Це дозволяє підприємству точно встановлювати потреби у навчанні та раціонально впроваджувати нові технології з урахуванням існуючого рівня підготовки

персоналу, що робить створення матриці важливим елементом успішної цифрової трансформації бухгалтерії (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Матриця компетенцій для сучасного бухгалтера*

Категорія	Компетенція	Початковий рівень	Середній рівень	Просунутий рівень
Основні бухгалтерські навички	Ведення фінансового обліку	Знання основних принципів бухгалтерії та ведення обліку	Вміння вести облік активів та зобов'язань, нарахування зарплати	Вміння вести складні облікові операції, формування звітності за МСФЗ
Податковий облік	Облік ПДВ, податку на прибуток, інших податків	Розуміння основ податкового обліку	Знання податкового законодавства, складання податкових декларацій	Глибоке розуміння податкового законодавства, оптимізація податкових зобов'язань
Цифрові навички	Використання бухгалтерського програмного забезпечення	Знання основ роботи з обліковими програмами	Вміння працювати з бухгалтерськими програмами SAP, M.E.Doc	Вміння інтегрувати системи обліку, налаштовувати та автоматизувати процеси
Аналіз фінансової звітності	Складання балансу, звітів про фінансові результати	Підготовка стандартної фінансової звітності	Аналіз та інтерпретація фінансових показників	Проведення глибокого аналізу та прогнозування фінансових результатів
Знання бухгалтерських стандартів	Міжнародні та національні стандарти бухобліку	Основи національних стандартів	Вміння складати звітність за МСФЗ	Глибоке знання МСФЗ, впровадження стандартів на підприємстві
Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості	Оцінка ризиків заборгованості, робота з контрагентами	Ведення обліку дебіторів та кредиторів	Аналіз платіжної дисципліни клієнтів та постачальників	Розробка політики управління дебіторською заборгованістю
Безпека та захист даних	Забезпечення конфіденційності фінансової інформації	Дотримання стандартних процедур захисту даних	Знання правил безпеки, надання доступу до інформації	Розробка політик безпеки, контроль доступу до конфіденційних даних
Комунікаційні навички	Взаємодія з постачальниками, замовниками, фінансовими органами	Спілкування з контрагентами на основному рівні	Підготовка та обговорення звітності, ведення переговорів	Представлення компанії на зовнішньому рівні, складання звітності для державних органів

* Власне узагальнення

Таким чином, запропоновані підходи дадуть змогу підприємству підвищити якість фінансового управління, оптимізувати облікові витрати та забезпечити відповідність нормативним стандартам. Використання інноваційних цифрових інструментів сприятиме удосконаленню облікового процесу, зниженню ризиків і посиленню фінансової дисципліни.

Одним із центральних чинників цифрової модернізації бухгалтерського обліку є застосування автоматизованих інформаційних систем, зокрема ERP-рішень, що дозволяють поєднати фінансовий, управлінський та бухгалтерський облік в єдиному цифровому середовищі [37]. Завдяки цьому підприємство може відстежувати фінансові показники, контролювати рух коштів та управляти ресурсами в режимі онлайн.

Крім того, цифрова трансформація сприяє активному впровадженню хмарних рішень у сферу обліку. Хмарні платформи забезпечують доступ до інформації з будь-якого місця, скорочують витрати на утримання технічної інфраструктури та підвищують рівень захисту даних завдяки резервному копіюванню й механізмам кібербезпеки [37].

Важливим напрямом є також застосування штучного інтелекту й алгоритмів машинного навчання, які дозволяють обробляти великі масиви облікових даних, здійснювати оцінку фінансових ризиків, автоматично ідентифікувати документи та виконувати повторювані операції без участі працівника.

Технологія блокчейн у свою чергу підсилює надійність та прозорість фінансових транзакцій. Використання розподіленого реєстру мінімізує ймовірність фальсифікації фінансової документації й ризики несанкціонованих змін у бухгалтерських записах [20].

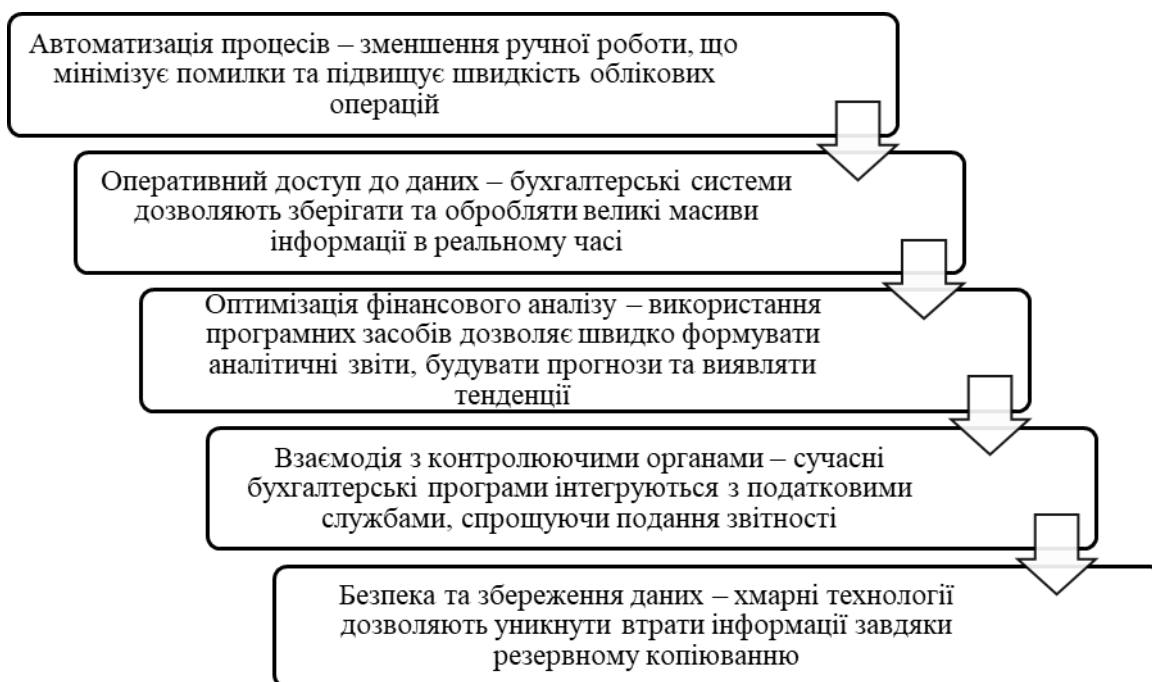
За умов цифрової економіки трансформується й професійна функція бухгалтера: він стає не лише обліковцем, а й аналітиком, консультантом у сфері фінансів та користувачем складних інтелектуальних систем обробки даних.

Таким чином, цифрова трансформація облікового процесу надає бізнесу можливість працювати результативніше, оптимізувати витрати, швидше реагувати на зміни і підтримувати фінансову стабільність підприємства.

Бухгалтерський облік залишається фундаментальним елементом діяльності підприємства, забезпечуючи формування достовірних даних, контроль грошових потоків і відповідність нормативно-правовим нормам. Його цифрове удосконалення — необхідна передумова підвищення ефективності управління в умовах цифровізації.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій докорінно змінює характер бухгалтерської роботи, автоматизуючи значну частину операційних завдань та підвищуючи продуктивність праці фахівців. Постійне збільшення обсягів фінансової інформації, вимога оперативності її обробки та підвищення рівня прозорості обліку стимулюють активне впровадження сучасних програмних інструментів [46].

Використання цифрових технологій у сфері обліку надає підприємствам низку суттєвих переваг (рис. 3.2):

*Рис. 3.2 Переваги використання інформаційних технологій у бухгалтерському обліку**

* Власне узагальнення

Сучасний розвиток інформаційних технологій у сфері бухгалтерського обліку нерозривно пов'язаний із впровадженням хмарних рішень. Серед ключових переваг таких систем можна виокремити: роботу в онлайн-середовищі, автоматичне оновлення функціоналу програм, підвищений рівень захисту інформації та її резервне зберігання. До найбільш відомих хмарних бухгалтерських інструментів належать Xero, QuickBooks Online, SAP S/4HANA Cloud (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Використання штучного інтелекту та хмарних технологій у
бухгалтерському програмному забезпеченні***

Програма	Способи використання ШІ	Використання хмарних технологій
QuickBooks	Автоматичне розпізнавання та класифікація чеків, квитків та інших фінансових документів. Прогнозування витрат та доходів. Інтелектуальний пошук даних. Персоналізовані рекомендації щодо оптимізації податків.	Доступ до даних та програмного забезпечення з будь-якого пристрою з підключенням до інтернету. Автоматичне оновлення програмного забезпечення. Збільшення масштабованості та гнучкості для бізнесів різних розмірів.
Oracle	Розширені можливості аналізу фінансових даних, включаючи виявлення аномалій та прогнозування тенденцій. Автоматизація рутинних бухгалтерських завдань, таких як створення звітів та узгодження рахунків. Інтеграція з іншими системами планування ресурсів підприємства (ERP).	Централізоване зберігання даних та забезпечення безпеки. Можливість масштабування обчислювальних ресурсів відповідно до потреб бізнесу. Інтеграція з іншими хмарними сервісами.
FreshBooks	Автоматичне створення рахунків та відстеження платежів. Швидке та точне розпізнавання даних з банківських виписок. Персоналізовані звіти та аналітика для прийняття обґрунтованих бізнес-рішень.	Можливість роботи з будь-якого пристрою. Автоматичне резервне копіювання даних. Зручна співпраця з клієнтами та бухгалтерами.
Zoho Books	Інтелектуальне розпізнавання текстів на документах для автоматичного заповнення записів. Прогнозування потоків готівки. Автоматизація податкових розрахунків.	Централізоване зберігання даних та забезпечення безпеки. Можливість інтеграції з іншими додатками Zoho для створення комплексного бізнес-рішення.

* Власне узагальнення

Використання штучного інтелекту та автоматизованих систем забезпечує цифровізацію процедури розпізнавання первинних документів, обробки великих масивів інформації та ідентифікації фінансових відхилень. Зокрема, технологія OCR (оптичного розпізнавання символів) здатна самостійно опрацьовувати відскановані матеріали і вилучати з них релевантні дані.

Штучний інтелект у поєднанні з хмарними платформами формує нову парадигму бухгалтерського обліку, відкриваючи компаніям додаткові можливості щодо підвищення продуктивності та достовірності фінансових процесів. Приклади застосування таких технологій у програмних продуктах наведено в таблиці 3.6.

Таким чином, штучний інтелект має значний потенціал трансформації облікової галузі, роблячи її більш оперативною, точною та гнучкою до вимог цифрової економіки. При цьому штучний інтелект не витісняє професійних бухгалтерів, а слугує інструментом розширення їхнього аналітичного функціоналу, дозволяючи зосереджуватися на питаннях, що потребують глибшої експертизи та бізнес-логіки.

Блокчейн як інструмент прозорості та довіри знайшла своє місце і у бухгалтерській сфері. Технологія блокчейн, яка спершу використовувалась у сфері криптовалют, сьогодні активно знаходить застосування в різних секторах економіки, включно з бухгалтерським обліком. Блокчейн являє собою децентралізовану базу даних, у якій інформація розміщується у послідовних блоках, що формують незмінний логічний ланцюг. Така структура забезпечує високий рівень захищеності, відкритості та захисту від маніпуляцій [37].

Використання блокчейну в бухгалтерії може радикально змінити традиційні облікові підходи, оскільки гарантує:

- фіксованість даних – відсутність можливості несанкціонованих змін;
- прозорість – всі учасники системи працюють з єдиною достовірною базою;
- автоматизацію через смарт-контракти – що мінімізує ризики помилок і шахрайства.

Серед ключових переваг блокчейн-технологій в обліку слід виокремити:

- прозорість і довіру: усі транзакції відкриті до перевірки користувачами мережі;
- високий рівень безпеки: криптографічні механізми мінімізують ризики зовнішнього втручання;
- незмінність записів: зміна інформації в одному блоці неможлива без порушення структури всієї системи;
- автоматизація через смарт-контракти: виконання операцій при настанні визначених умов;
- економія ресурсів: зниження витрат на обробку та перевірку даних за рахунок усунення посередників.

Для підприємств малого та середнього бізнесу блокчейн може стати інструментом обліку фінансових результатів, контролю запасів, взаємодії з контрагентами, відстеження товарних потоків у логістичних мережах, проведення розрахунків, управління активами та контролю дотримання нормативних вимог. Також технологія дає можливість виконувати аудит у режимі реального часу, що сприяє своєчасному виявленню ризиків [49].

Попри значні переваги, застосування блокчейну супроводжується труднощами:

- необхідністю технічних компетенцій;
- відсутністю усталеної законодавчої бази у багатьох країнах;
- складністю інтеграції з існуючими обліковими системами [1].

Проте перспективи використання блокчейну є оптимістичними: із поширенням технології та підвищенням довіри до неї все більше організацій включають блокчейн у власні бізнес-процеси.

Поєднання блокчейн-технологій з аналізом великих даних дає змогу формувати точніші прогнози, проводити глибинну аналітику та контролювати процеси в режимі реального часу, що посилює ефективність управління та управління фінансовими ризиками [10].

Big Data охоплює значні масиви структурованих та неструктурованих даних, які надходять із різних цифрових джерел. Основними характеристиками таких даних є обсяг (volume), різноманітність (variety), швидкість обробки (velocity) та достовірність (veracity).

Застосування Big Data в обліку дозволяє:

- здійснювати глибоку фінансову аналітику з виокремленням трендів та аномалій;
- підвищувати точність прогнозів;
- оптимізувати бізнес-процеси;
- персоналізувати взаємодію з клієнтами;
- виявляти нові бізнес-можливості.

Для роботи з великими даними застосовують системи управління базами даних, платформи візуалізації та машинного навчання, що забезпечують побудову прогнозних моделей та розпізнавання закономірностей.

Разом з тим існують певні обмеження: інколи дані є неповними або суперечливими, існують ризики кібербезпеки, а також потрібні кваліфіковані спеціалісти у сфері data science.

Попри виклики, ефективність використання Big Data в обліку невпинно зростає. Розвиток цифрових технологій та збільшення продуктивності обчислювальних ресурсів роблять аналітичну обробку даних доступнішою, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і посиленню конкурентостатності підприємств.

Узагальнюючи, слід констатувати, що сучасні IT-рішення докорінно трансформували бухгалтерський облік, зробивши його більш точним, автоматизованим та адаптивним. Використання штучного інтелекту, хмарних сервісів, блокчейну та аналітичних платформ сприяє підвищенню ефективності та прозорості фінансової діяльності підприємств. В умовах цифрової економіки впровадження цих інструментів стає ключовим чинником стійкого бізнес-розвитку та конкурентних переваг.

3.3. Особливості проведення контролю процесу реалізації в комп'ютерному середовищі

Процес комп'ютеризації систем внутрішнього та зовнішнього контролю є ключовим фактором розвитку та підвищення ефективності управління будь-яким підприємством. Впровадження сучасних інформаційних систем забезпечує ефективне управління та контроль за діяльністю компанії. Наразі важливим завданням є оптимізація роботи контролерів та скорочення часу на виконання контрольних процедур шляхом створення та використання високоякісного комп'ютерного програмного забезпечення. Майбутній цифровий контроль орієнтований на задоволення інформаційних потреб інвесторів, власників та акціонерів, а також на підтримку різних видів аудиту. Особливу увагу слід приділити вибору надійних засобів захисту інформації та правильного програмного забезпечення для забезпечення безпеки та точності контрольного процесу.

Необхідність проведення контролю в комп'ютерному середовищі напряду пов'язано із:

- зростанням обсягів інформації та операцій (сучасні підприємства генерують величезні масиви фінансових та господарських даних, облік яких у ручному режимі стає надзвичайно складним);
- складністю сучасних бізнес-процесів (в умовах інтегрованих систем (ERP, CRM, хмарні сервіси) контроль у комп'ютерному середовищі необхідний для узгодження операцій між різними відділами та платформами);
- забезпечення фінансової дисципліни (комп'ютерний контроль допомагає вчасно виявляти прострочені платежі, перевищення лімітів або невідповідність операцій внутрішнім правилам підприємства);
- підвищення точності та прозорості обліку (використання автоматизованих алгоритмів і систем дозволяє уникнути людських помилок і свідомих порушень);

- захист від шахрайства та кібератак (контроль у комп'ютерному середовищі включає моніторинг підозрілих транзакцій та дій користувачів; використання засобів кіберзахисту та шифрування даних зменшує ризики втрати інформації та фінансових зловживань);
- підвищення ефективності управління ресурсами (контроль у цифровому середовищі дозволяє швидко аналізувати фінансові показники, прогнозувати грошові потоки та приймати обґрунтовані управлінські рішення) [48].

Таким чином, технологічні зміни у сфері контролю передбачають, перш за все, застосування автоматизованих програмних рішень, які дозволяють виконувати перевірки швидко та з високим ступенем точності (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Характеристика програмних продуктів для проведення контролю*

Програмний продукт	Функціональні можливості та переваги в контролі
1	2
Експрес Аудит: ПРОФ 3.0	· можливість розроблення загального плану та програми контролю; · здатність супроводжувати аудит від початкового етапу до кінцевого; · розподіл об'єктів контролю за виконавцями; · створення робочої документації щодо контролю; · збирання, систематизація й обробка результатів перевірки; · формування звітної документації за результатами контролю; · зберігання результатів перевірок; · можливість вивчення та оцінювання систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю економічних суб'єктів, що перевіряються; · можливість організувати внутрішній контроль якості аудиту.
Audit XP Комплекс Аудит вер.2009	· пропонує оригінальну методику проведення контролю, що містить вбудовані алгоритми розрахунків, планування, формування та аналізу вибірки, вибору видів виявлених порушень та автоматичного побудови висновків аудиту та підсумкового погодження; · містить понад 700 бланків, процедур, довідкових таблиць і звітів за чотирма етапами проведення контролю (підготовчий, планування аудиту, проведення аудиту, заключний); · включає методику контролю якості перевірки, блок аналітичних процедур та фінансового аналізу; · надає можливість автономної роботи контролерам на переносних комп'ютерах з подальшим вивантаженням результатів аудиту за розділами в один обраний комп'ютер без використання мережевої версії; · вбудований редактор бланків дає змогу створювати нові та змінювати вже існуючі бланки контрольних процедур або взагалі повністю змінити програму під внутрішні стандарти організації.

1	2
Audit Expert	· система дає змогу привести дані вітчизняної бухгалтерської звітності за різні періоди часу до єдиного вигляду. Стандартні бухгалтерські форми звітності перетворюються на форми, що відповідають міжнародним стандартам фінансової звітності (IFRS); · програма орієнтована на аналітичні процедури контролю, в розрізі лише фінансового аналізу; · на підставі даних бухгалтерських звітів формуються аналітичні форми звітності. Ці дані допомагають не тільки проаналізувати поточний фінансовий стан підприємства, але й оцінити динаміку його зміни, а також побудувати прогноз на найближчий період; · реалізовано можливість впровадження власних методик фінансового аналізу, можна знайти шляхи підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, зниження собівартості продукції і потреб в обігових капіталах, покращення показників фондоотдачі; · система дає змогу використовувати для фінансового аналізу дані оборотно-сальдової відомості; · систематично проводити порівняльний фінансовий аналіз за даними компаній-конкурентів, лідерів галузі; · дає змогу переоцінити різні статті активів та пасивів балансу для проведення фінансового аналізу за реальними даними.
Pervasive Audit Master 6.3 20 USER SERVER	· дозволяє підприємству використовувати свою власну методологію; · можливість адаптувати кожну процедуру по вступній частині та тексту, але лише один раз; · дає змогу узагальнити виявлені порушення і на їх основі підготувати альтернативну звітність; · забезпечує можливість взаємозв'язку контрольних процедур і господарських операцій, що перевіряються; · реалізовано можливість опису ризиків і контрольного середовища в розрізі господарських операцій (бізнес-процесів).
Audit System/2	· поєднує можливості текстового і табличного редакторів і програми для складання оборотно-сальдової відомості. Вона призначена для полегшення комплексної підготовки робочої документації і звітності та проведення їх консолідації; · автоматичне заповнення робочих документів аудитора даними бухгалтерського обліку.

* Власне узагальнення

Впровадження комп'ютерних технологій у процес контролю стикається з низкою суттєвих проблем:

-недостатньо розвинений ринок контролю, що обумовлено коротким періодом його формування;

- потреба у вирішенні методологічних питань, зокрема розробки підходів до трансформації фінансової звітності у формат, який забезпечує контроль без розкриття комерційної таємниці органів контролю, що вже виконували аналогічні процедури;

-недостатній рівень комп'ютерної грамотності серед контролерів та клієнтів.

Крім того, розробка програмного забезпечення для контролю є складним і затратним процесом, який потребує значного часу та ресурсів. Наразі для реалізації контрольних функцій створені спеціалізовані інформаційні системи, що орієнтовані на внутрішнє регулювання процесів із застосуванням як внутрішніх, так і зовнішніх регламентів. Однак ринок програмного забезпечення для проведення контрольних процедур в Україні перебуває на початковому етапі розвитку. У результаті Word і Excel залишаються основними інструментами для контролерів.

Водночас зростаюча конкуренція у сфері контролю та консалтингу стимулює компанії шукати нові шляхи підвищення ефективності та прибутковості, що включає застосування спеціалізованих програмних рішень для оптимізації роботи та покращення якості послуг.

Отже, використання інформаційних технологій є не лише актуальним завданням і важливою складовою професійного розвитку контролера, а й необхідним інструментом для досягнення поставлених цілей. Українські компанії повинні усвідомити, що швидке освоєння ІТ-технологій забезпечить їм конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі досліджено організацію та методику обліку і контролю процесу реалізації товарів на торгівельних підприємствах. На основі аналізу теоретичних положень та практичних даних отримано такі узагальнення:

1. Реалізацію товарів доцільно розглядати як завершальний етап кругообігу господарських засобів, що пов'язаний із продажем та визначенням фінансового результату діяльності підприємства, тому правильна організація обліку цих процесів має важливе значення.

2. Облік і контроль реалізації товарів на торговельних підприємствах регламентується чинним законодавством, зокрема Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Податковим кодексом України, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 16 «Витрати», П(С)БО 15 «Доходи», Планом рахунків бухгалтерського обліку та відповідними інструкціями і методичними рекомендаціями.

3. Дослідження обліку та контролю процесу реалізації проведено на прикладі ТзОВ xxxxxxxx, розташованого в Самбірському районі Львівської області.

ТзОВ xxxxxxxx здійснює роздрібну торгівлю продуктами харчування та супутніми товарами, а також надає послуги оренди нерухомості, що дозволяє диверсифікувати джерела доходу та стабілізувати грошові потоки. Підприємство є невеликим локальним оператором з помірними, але стабільними фінансовими показниками. У 2022–2024 роках чистий дохід від реалізації продукції зріс на 42,3% (169,6 тис. грн), а валовий прибуток – на 49,7% (31 тис. грн), що зумовлено випередженням темпів зростання доходів над збільшенням собівартості товарів. Рентабельність реалізації продукції зросла з 18,5% у 2022 році до 19,6% у 2024 році.

4. Для підвищення ефективності діяльності підприємства проведено SWOT-аналіз, сформовано матрицю сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, враховуючи внутрішнє та зовнішнє середовище господарювання.

5. На організацію обліку витрат, доходів і фінансових результатів впливають специфіка торгівельної діяльності. Основними первинними документами є накладні, ТТН, довіреності, рахунки-фактури та інші, а відносини з покупцями та замовниками регулюються договорами.

6. Облік витрат від реалізації ведеться за рахунками 90 «Собівартість реалізації» та 93 «Витрати на збут». Аналітичний облік ведеться за видами витрат та групами товарів, а синтетичний – на рахунках 90, 92 «Адміністративні витрати» та 93.

7. Доходи від реалізації обліковуються на рахунку 70 «Доходи від реалізації» з аналітикою за групами товарів, регіонами збуту та іншими напрямками. Завдяки автоматизації через «1С: Підприємство 8» формуються автоматичні реєстри аналітичного та синтетичного обліку. Рекомендується розглянути можливість впровадження української програми MASTER: Бухгалтерія.

8. Основні процедури внутрішнього контролю включають перевірку первинних документів, реєстрів обліку та звітності, а також зустрічну перевірку документів і операцій із порівнянням даних аналітичного та синтетичного обліку.

9. Одним із основних шляхів удосконалення обліку і контролю процесу реалізації є його автоматизація. Оскільки облік в ТзОВ xxxxxxxx автоматизований в рамках програми «1С: Підприємство 8», тому пропонується український аналог цієї програми MASTER: Бухгалтерія. Розроблено етапи впровадження MASTER: Бухгалтерія на підприємстві, що забезпечить ефективне його впровадження, оптимізує бухгалтерський облік підприємства та підвищить операційну ефективність і фінансовий контроль.

10. Автоматизація внутрішнього і зовнішнього контролю сприяє підвищенню ефективності управління підприємством. Для цього проведено

аналіз спеціалізованих програм ІТ-аудиту (ІТ Аудит: Аудитор, Експрес Аудит: ПРОФ, Аудит: Експерт) для вибору оптимального рішення.

11. Суцільна автоматизація обліку вимагає високого рівня компетенцій працівників. Розроблено матрицю компетенцій бухгалтерів, яка визначає критерії оцінки, сприяє плануванню професійного розвитку та забезпечує ефективне навчання при впровадженні нових інформаційних технологій на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автоматизація економічних процесів : навч. посіб. / Тетяна Демченко; МОН України, Уманський держ пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2022. 185 с.
2. Баланюк І.Ф., Григорів О.О., Іванюк Т.Л. Організація обліку і контролю готової продукції підприємства. Науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. №1-2, 2020. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/522>
3. Брик Г., Ціцька Н, Поверляк Т. Витрати, доходи і фінансові результати як об'єкти облікової політики підприємства. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка. АПК 2018. № 25. С. 70-74.
4. Брик Г. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами підприємства. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3. 2014. С.56-58.
5. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: підручник /А.Г. Загородній, І.Й. Яремко, Л.М. Пилипенко, А.С. Мороз. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 320 с.
6. Візіренко С., Шуляк С. Удосконалення обліку готової продукції та витрат на збут. Управління змінами та інновації, 2021. №1. С. 24-29.
7. Дохід від договорів з клієнтами : Міжнародні стандарти фінансової звітності 15. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-15_ukr-compressed.pdf.
8. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2013. 349 с.
9. Жидовська Н., Петришин Л., Прокопишин О. (2025). Ефективність впровадження блокчейн-технологій у системі оподаткування суб'єктів господарювання. Актуальні питання економічних наук. 10 (Квіт 2025). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15228009>
10. Ievsieieva O., Matskiv H., Raiter N., Momot O., Shysh A. The use of Big

Data in corporate accounting and data analysis: Opportunities and challenges. *Data and Metadata*, 2024. 3, 430-430. <https://doi.org/10.56294/dm2024430>

11. Карпова В. Облік у роздрібній торгівлі: документообіг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ008447

12. Кобилін А. М. Системи обробки економічної інформації : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 234 с.

13. Косата І. А. Первинні документи як фундамент бухгалтерського обліку. Бізнес Інформ. 2018. № 6. С. 329-332.

14. Лень В. С., Гливенко В. В. Облікова політика та її складові. Облік і фінанси. 2019. № 2. С. 26–35. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-2\(84\)26-35](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-2(84)26-35).

15. Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Чакалова Н.С. Теорія і методика документування в обліку та аудиті: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за рівнем бакалавра зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» за денною та заочною формою навчання, Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 400 с.

16. Макаренко А.П., Кутова М.В. Аудит доходів від реалізації продукції як дієвий засіб підвищення ефективності діяльності підприємства. Інвестиції: практика та досвід: Науково-практичний журнал. 2018 р. № 2. С. 18-23.

17. Маначинська Ю. Облік в цифровому забезпеченні бізнесу: трансформаційний підхід. Економічний аналіз. 2023 р. Том 33. № 3. С. 327-336.

18. Меліхова Т.О., Чакалова Н.С., Петрова О.С. Удосконалення методичних підходів аудиту доходів від реалізації продукції для ефективного управління підприємством. Інвестиції: практика та досвід: Науково-практичний журнал. № 4, 2019 р.. URL : <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.4.54>

19. Мисака Г.В., Нарсія К.Н. Удосконалення обліку фінансових результатів на основі застосування сучасних інформаційних технологій. «Молодий вчений» № 3 (67). 2019 р. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-3-67-1>

20. Matskiv, H., Zhydovska, N., Petryshyn, L., Tomashevskii, Y.,

Skhidnytska, H. The impact of digitalisation on business efficiency and competitiveness. *Economics of Development*, 2025. 24(1) 70-83. <https://doi.org/10.63341/econ/1.2025.70>

21. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

22. Облік в банках : навч. посіб. / Жидовська Н.М, Царук Н.Г., Янковська К.С. Львів : СПОЛОМ, 2024. 334с.

23. Прокопишин О., Полегенька М., Жидовська Н. (2023). Інноваційні стратегії розвитку агробізнесу України в післявоєнний період. Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія «Економіка АПК», (30), 33–37. – URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/10172>

24. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 14.10.1993р. № 23 із змінами і доповненнями URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

25. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Мінфіна України від 30.11.1999 № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

26. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

27. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>

28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/>

30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/>

31. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Мінфіна України від 24.05.1995 № 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

32. Про затвердження типових форм первинного обліку: Наказ міністерства статистики України від 29.12.95 №352. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

33. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99р. № 996-14. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

34. Саун А.Ж., Шевякіна Г. Ю. Документування та контроль процесу реалізації готової продукції. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : матеріали II Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Полтава, 21 квітня 2021 р.) / за ред. Пилипенко К. А. Полтава : ПДАУ, 2021. С. 466-471.

35. Скрипник С.В., Лавров Р.В., Шепель І.В. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Економіка та суспільство. Випуск № 52 / 2023. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61>

36. Смачило В.В., Халіна В.Ю., Васильєва Т.С. Соціальна відповідальність бізнесу крізь призму комунікацій зі стейкхолдерами. Ефективна економіка. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6538>

37. Сорока П. М. Інформаційні системи і технології в управлінні організацією : навч. посіб. / П. М. Сорока, В. В. Харченко, Г. А. Харченко. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 518 с.

38. Товарний документообіг в роздрібній торгівлі URL: <https://www.buh24.com.ua>

39. Токаренко В.В. Облік і оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва. Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ. 2023. Вип. 4 (30). URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2023/konf2203/4/30.pdf>

40. Топоркова О.А. Облікова система малих підприємств в Україні в контексті законодавчих змін. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».

Серія «Економічні науки». Облік і оподаткування. 2020. № 11 (43). 3 т. С. 55–

61. URL: [http:// eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/ 123456789/ 12560/ 1/ Tororkova.pdf](http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12560/1/Tororkova.pdf)

41. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / М. Ф. Огійчук та ін.; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. 7-ме вид., перероб. і допов. Київ: Алерта, 2016. 1040 с.

42. Фінансовий облік: навчальний посібник : [для студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти] / за ред. І. Ф. Баланюка, Н. І. Пилипів, Т. М. Гнатюка та колективу авторів. Електронне видання. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2019. 650 с.

43. Чабанюк О.М. Облік товарів у системі управління підприємств роздрібної торгівлі. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.3. С. 297–301.

44. Шот А.П., Сівак В.С. Аналітичне забезпечення обліку і контролю виконання договірних зобов'язань з постачальниками. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 30. С. 59-63

45. Яструбський М.Я., Левкович І.Р. Проблеми обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами. Економіка та суспільство. Вип 38. 2022. С. 113-117.

46. Ярута В. О. Автоматизація бухгалтерського обліку : практикум; Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2023. 157 с.

47. Ярошенко А.С. До питання обліку товарів на підприємствах URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789.pdf>.

48. Automation of financial reporting and technical accounting Don't get left behind. KPMG LLP. 2019. URL: [https://assets.kpmg/content/dam/kpmg /uk/pdf/2019/09/automation-offinancial-reporting-and-technical-accounting.pdf](https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uk/pdf/2019/09/automation-offinancial-reporting-and-technical-accounting.pdf).

49. Zelisko N., Raiter N., Markovych N., Matskiv H., Vasylyna O. Improving business processes in the agricultural sector considering economic security, digitalization, risks, and artificial intelligence. *Ekonomika APK*, 2024. 31(3), 10-21. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.2024030.10>